

Constitution and Development of High Council of Real Estate Antiquities and Monuments in Turkey and Comparison of its Decisions with Current Resolutions

Gülşen Dişli¹, ORCID: 0000-0003-2620-0492

Gökçe Günel², ORCID: 0000-0002-8728-3757

Keywords

resolutions, preservation
legislations, high council of
monuments, conservation

Abstract

In Turkey, in which Islamic jurisdictions and charity foundations were the most predominant regulatory authorities in preservation field until the mid-19th century, institutionalization and legislation efforts in repairs developed in late Ottoman period with Tanzimat reforms. The first legal regulation related directly with the preservation of antiquities, on the other hand, approved in 1869, and The Act on Asar-ı Atika dated 1906 remained in force until the approval of the Act on Antiquities (the Law no: 1710) dated 1973. Between the years 1920-1951, in Turkey, the efforts for foundation of secular state were effective, and in 1951 The High Council for the Historical Real Estate and Monuments (The High Council-HC) was established. Important decisions were signed by this Council from 1951 up till the approval of the Act on the Protection of Cultural and Natural Assets dated 1983. In this research, constitution and development of High Council has been investigated and original texts of regulations accepted by the Council have been searched. Archival and literature survey, as well as oral interview has been used as primary research methods. In this study, it has been aimed to investigate the initial formation and current condition of High Councils in Turkey, in which comprehensive legal and structural transformations have been lived in preservation field since late Ottoman period, and to compare the decisions of HCREAM with the current preservation regulations approved by the High Council founded after 1983. The study showed that, HCREAM was more autonomous compared to the High Council founded after 1983. In addition, it is evaluated that some decisions accepted by HCREAM provided basis for current preservation regulations, even there are lessons to take from some other decisions accepted in that period.

Article Information

Received: 30.11.2019

Accepted: 08.01.2020

Available Online: 28.01.2020

Article Info: Research Article

1. Department of Architecture,
Necmettin Erbakan University,
Konya, Turkey,
gdisli@erbakan.edu.tr

2. Retired Member of General
Directorate for Foundations,
Expert-Art Historian,
gunelgokce@gmail.com

Türkiye’de Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulunun Oluşumu, Gelişimi ve Kararlarının Günümüz İlke Kararlarıyla Kıyaslanması

Gülşen Dişli¹, ORCID: 0000-0003-2620-0492
Gökçe Günel², ORCID: 0000-0002-8728-3757

Anahtar Sözcükler

ilke Kararları, koruma mevzuatı,
koruma yüksek kurulları, mimari
koruma

Öz

Koruma alanında 19. yüzyılın ortalarına kadar fıkıh hükümleri ve vakıf kurumunun en etkili düzenleme mercileri olduğu Türkiye’de, onarımlarda kurumsallaşma ve yasallaşma çabaları geç Osmanlı döneminde Tanzimat’la birlikte gelişmiştir. Eski eserlerin korunmasıyla doğrudan ilgili ilk yasal düzenleme ise 1869 yılında kabul edilmiş, 1906 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi, 1973 yılında yayınlanan 1710 sayılı Eski Eserler Kanuna kadar yürürlükte kalmıştır. Türkiye’de 1920-1951 yılları arası seküler bir devletin kurulması çabaları etkili olmuş, 1951 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) teşkil edilmiştir. 1951 yılından, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun kabul edildiği 1983 yılında kadar geçen süreçte, bahse konu kurul tarafından önemli kararlara imza atılmıştır. Bu çalışmada, GEEAYK’nun oluşumu, gelişimi incelenmiş ve kurul tarafından kabul edilen kararların özgün metinleri taranmıştır. Arşiv, literatür taraması ve sözlü mülakat yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmada, geç Osmanlı döneminden itibaren koruma alanında kapsamlı yasal ve yapısal dönüşümlerin yaşandığı Türkiye’de, koruma yüksek kurullarının ilk oluşumları ve güncel durumları incelenmiş ve GEEAYK kararlarının, 1983 sonrası kurulan Yüksek Kurul tarafından alınan ilke kararlarıyla genel bir kıyaslamasının yapılması amaçlanmıştır. Mevcut Yüksek Kurula kıyasla, GEEAYK’nun daha özerk bir yapısının olduğu anlaşılmış, ayrıca, GEEAYK tarafından alınan bir kısım kararların günümüz koruma mevzuatına temel oluşturduğu, hatta o dönemde alınan bazı kararlardan hala alınacak dersler olduğu değerlendirilmiştir.

Makale Bilgileri

Alındı: 30.11.2019
Kabul Edildi: 08.01.2020
Erişilebilirlik: 28.01.2020

Makale Bilgisi: Araştırma Makalesi

1. Mimarlık Bölümü, Necmettin
Erbakan Üniversitesi, Konya,
Türkiye, gdisli@erbakan.edu.tr

2. Vakıflar Genel Müdürlüğü,
Emekli Uzman, Sanat Tarihçisi,
gunelgokce@gmail.com

GİRİŞ (INTRODUCTION)

Türkiye’de Koruma Olgusu ve Koruma Yüksek Kurullarının Oluşumu ve Gelişimi (Architectural Conservation in Turkey and Constitution and Development of High Councils of Conservation)

Osmanlı İmparatorluğu’nun klasik çağlarında kültür varlıklarının bakım ve onarımlarında “vakıf kurumu” en önemli etken olmuş, sürekli bakım yolu ile eserlerin doğal afetler hariç kapsamlı onarıma ihtiyaç duymadan ayakta kalması sağlanmıştır (Madran, 2004, s. 37). Mimar Sinan’ın on altıncı yüzyılın ortalarında İstanbul’da Zeyrek Camii, Eski İmaret ve Kalenderhane Camii ile Ayasofya’da yaptığı müdahaleler, Osmanlı dönemi klasik çağındaki koruma uygulamalarına örnek olarak gösterilebilir (Alanyurt, 2009, s. 25). Onarımın kurumsallaşması ve koruma alanında yasal düzenlemelerin geliştirilmesi ise 19. yüzyılda Tanzimat’la birlikte gerçekleştirilmiştir (Alsaç, 1984, s. 8). 19. yüzyıl ortalarına kadar Osmanlı Devleti’nde onarımlar konusunda düzenin belirlenmesinde şeriat hükümleri ve fıkıh kuralları etkili olmuştur (Madran, 2002, s. 14-15; Madran, 1996, s. 60). Bakım ve onarımlarla ilgili dolaylı başlıca ilk yasal düzenlemeler 1840 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu, 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi, 1848 ve 1849 tarihli Ebniye Nizamnameleri ile 1864 tarihli Turuk ve Ebniye Nizamnamesidir (Madran, 1996, s. 60-61). 1933 tarihli, 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu ile de Belediyelere imar planı yapma yetkisi verilmiş, kanunda, plan esnasında korunması gerekli tarihi yapıların yerlerinin belirlenmesi belirtilmiştir (10.06.1933 tarihli, 2290 sayılı Kanun, Madde: 4, Alsaç, 1984: s. 8). Eski eserlerle ilgili doğrudan ilk yasal düzenleme ise 1869 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi olmuştur (Madran, 2002, s. 15-28; Karaduman, 2004, s. 73-92). Eski eserlerin korunması ve korumanın yasal tabana oturtulmasıyla ilgili ilk belge olan bahse konu nizamname, 1874, 1884 ve 1906 yıllarında güncellenerek geliştirilmiştir (Kejanlı, vd., 2007, s. 179-180). Ancak bu nizamnameler çoğunlukla taşınır ve taşınmazlar üzerine yoğunlaşmış ve çıkarıldıkları dönemdeki kazı çalışmalarını düzenlemeye ve kazılar sonucu çıkan eserlerin yurtdışına kaçırılmasını önlemeye yönelik olmuştur. 1869 tarihli ilk nizamnamede, eski eserlere dair net bir tanım ve taşınmazlara dair hükümler henüz mevcut olmayıp, antika eşya ve kazılara dair esaslar ağırlıklıdır. 1874 tarihli nizamnamede keşfedilmemiş eski eserler devlet malı sayılmış, bu eserlerin tanımı yapılarak, sikkeler ile taşınır ve taşınmazlar olarak sınıflandırılmıştır. 1884 tarihli nizamname, Osman Hamdi Bey’in müze müdürü olduğu dönemde kabul edilmiş, vaktiyle yurtdışına çıkarılan eserlerin geri getirilmesine dair hükümler içermiştir. Ayrıca, bu eserlerin ihracı yasaklanmış, tüm eski eserler devlet malı sayılmış ve bunların neler olduğu örneklendirilmiştir. 1906 tarihli nizamname ile de eski eserlerin ait olduğu alanlar; bilim, sanat, edebiyat, din vb. olarak sıralanmış, bu taşınır ve taşınmaz eski eser örneklerinin neler olduğu çoğaltılarak detaylandırılmıştır. Yine, 1906 yılındaki bu düzenleme ile Osmanlı topraklarındaki sadece İslam dönemi öncesi eski toplumlara ait olanlar değil,

Osmanlı dönemindeki taşınır ve taşınmaz eserler de asar-ı atika olarak ifade edilmiştir (Sarıkaya-Levent, 2009, s. 62-68; Âsar-ı Atika (Eski Eserler) Nizamnamesi, 1966).

1917 yılında, Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeni Daimisi örgütü kurulmuş, örgütün ilk icraatı İstanbul genelindeki asar-ı atikaların tespit edilmesi olmuştur (Madran, 2002, s. 75). 1920 yılında Maarif Vekaleti kurulmuş ve bu kurumun bir birimi olarak Türk Asar-ı Atika Müdürlüğü oluşturulmuştur (Çal, 1990, s. 93). 1921 tarihli Asar-ı Atika Kanun Tasarısı'nın ekinde ise Asar-ı Atika Encümeni Daimisi adı altında bir kurulun oluşturulması önerilmiştir. 1924 yılında da yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti hükümeti 1917 yılında kurulan Eski Eserler Encümeni Tüzüğünü “İstanbul'da Mütешеkkil Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeninin (MAAE) Teşkilat ve Vazifelerine Dair Talimatname” adı altında yeniden düzenlemiş ve onaylamıştır. Bahse konu İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni, oluşumu, üyelerin nitelikleri, seçimi ve ömür boyu daimi olması bakımından, 1951 yılında kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nu anımsatmaktadır (Madran, 2002, s. 75-76; Madran, 1996, s. 64).

1933 yılında, sadece İstanbul'daki eserlerden sorumlu olan Eski Eserleri Koruma Encümeninden farklı olarak, tüm ülkedeki eserlerle ilgili karar alma yetkisi olan Anıtları Koruma Komisyonu kurulmuş, 1945 yılında da ülkedeki kültür varlıkları ve müzelerin durumunu tartışmak üzere Eski Eserler ve Müzeler I. Danışma Komisyonu toplanmış, koruma alanında bir karar ve denetim mekanizması oluşturulmasına dair yaklaşımlar öngörmüştür (Madran, 1996, s. 70; Madran, E., 1997, s. 76). Toplantıdan altı yıl sonra 1951 yılında, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı GEEAYK kurulmuştur (Madran, 1997, s. 77).¹ GEEAYK Teşkilatı ve Vazifelerine Dair, 2 Temmuz 1951 tarihli ve 5805 Sayılı Kanun'un 1. Maddesinde; “yurt içindeki eserlerin korunması, bakım, onarımlarına dair ilkeler belirlemek, uygulamaları denetlemek ve anlaşmazlıkları değerlendirmek” görevi Anıtlar Yüksek Kuruluna verilmiştir. Aynı Kanunun 5. Maddesinde de; hükümetin, tüzel ve gerçek kişilerin bu kurulun kararlarına uymakla yükümlü olduğu ifade edilmiştir.

GEEAYK, yukarıda belirtilen Kanun maddelerinde belirtilen yetkilerini kullanarak kurulduğu 1951 yılından itibaren 1976 yılı sonuna kadar sekiz bin beş yüzden fazla konuyu müzakere etmiş, korunması gerekli yapıların tespit ve tescil edilmeleri kavramlarını geliştirmiş ve uygulamıştır (Akozan, 1997, s. 23). 5805 sayılı Kanuna göre, GEEAYK üyeliği daimi olup, çoğunluğu üniversite öğretim üyelerinden oluşmakta, Başkan ve Başkan Vekili kurul üyeleri tarafından belirlenmekte, diğer üyeler de çoğunlukla seçimle göreve gelmekteydi. Kanunda, kurul üyelerinin “tarih, arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık ve şehircilik” alanlarının bir veya bir kaçında seçkin kişiler olması veya bahse konu alanlarda eserler vermiş olması da şart koşulmuştu. 1973 yılında 1741 sayılı kanun ile 5805 sayılı GEEAYK kanununda değişikliğe gidilmiş, başlangıçta on altı olan üye sayısı yirmi bire çıkarılmış, tabii ve seçilmiş üye kavramları getirilmiştir. Bunlardan onunun öğretim üyesi olması şartı vardır, ancak bu üyelerin Bakanlıkça seçilmiş olan sekiz üye tarafından belirlenmesi söz konusudur. Özyiğit (1992, s. 22-23) 1973 yılındaki yüksek kurul üyeliğindeki bu düzenleme ile

¹ Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, Şahin-Güçhan ve Kurul 'un (2009: 19-44) “A History Of The Development Of Conservation Measures İn Turkey: From The Mid 19th Century Until 2004” başlıklı makalesinde “The High Council for Historic Real Estate and Monuments/The High Council (HC)” olarak İngilizce 'ye çevrilmiş ve bu makalede de İngilizce Özet Bölümünde Yüksek Kurul için bahse konu çeviri kullanılmıştır.

birlikte, kurul karar alma sürecinde politik baskıların başladığını belirtmekte, 1983 tarihli 2863 sayılı yasa ile oluşturulan yeni yüksek kurul üyelerinin çoğunluğunun üst düzey bürokratlardan oluşması ile de “kurulun eski özerkliğini kaybederek, tam bağımlı hale geldiğini” savunmaktadır. Önceleri Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürü, daha sonra Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü (EEMGM) ile Vakıflar Genel Müdürü (VGM) kurul bünyesinde mevcut olmuştur. 1976 yılından sonra ise ağırlık olarak konunun uzmanı üniversite hocalarının yanı sıra, EEMGM, VGM, Turizm Genel Müdürü ve Planlama ve İmar Genel Müdürü de toplantılara katılmaya başlamıştır. 1951-1983 tarihleri arasında GEEAYK üyeleri arasında yer alan tamamı üniversitelerden gelen konunun uzmanı bilim insanları arasında; Celal Esat Arseven, Ekrem Akurgal, Arif Müfit Mansel, Semavi Eyice, Rıfki Melül Meriç, Doğan Kuban, Abdullah Kuran, H. Kemali Söylemezoğlu, Behçet Ünsal, Cevat Memduh Altar, Bahadır Alkım, Cevdet Bayburtluoğlu, Orhan Alsaç, Osman Turan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Semra Ögel, Tayyip Gökbilgin, İsmail Tunalı, Ümit Serdaroğlu, Cevat Erder, Feridun Akozan, Remin Biler, Fahrettin Kırzioğlu gibi önemli isimler yer almıştır. Proje ve uygulamacı uzmanlar olarak da Ali Saim Ülgen, Sedat Hakkı Eldem, Mahmut Akok, Hüsrev Tayla ve Sedat Çetintaş gibi önemli isimler görev almıştır.

GEEAYK ilk kurulduğunda, kurul bürosu önce İstanbul’da açılmış, 1976 tarihinden itibaren Ankara’da da büro açılarak, toplantılar ayda bir olmak üzere her iki büroda dönüşümlü olarak gerçekleşmiştir. 1983 tarihli 2863 sayılı Kanun kapsamında GEEAYK lağvedilerek Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu (KTVKYK) kurulmuş ve Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır. KTVKYK önceleri ilke kararlarıyla uygulamaya yönelik kararlar ve sit kararları almıştır. 1984 yılında Ankara bürosunda tüm Anadolu’ya bakan Ankara KTVKYK ve İstanbul, Bursa ve Trakya Bölgesine bakan İstanbul KTVKYK kurulmuştur. Böylece GEEAYK’nun görevleri yüksek kurul ve bölge kurullarına devredilmiştir. GEEAYK döneminde, tüm Türkiye’deki eserler için koruma, onarım, imar planları ve sit kararları ayda bir toplanarak alındığından, süratli bir işleyiş söz konusu değildi. GEEAYK’nun KTVKYK’na devredildiği ilk yıllarda konular biriktiği için ağır işleyiş devam etmiş, 1987 yılında yapılan değişiklikle yüksek kurulun bazı görevleri bölge kurullarına devredilmiştir. 1987 tarihli ve 3386 sayılı yasa kapsamında KTVKYK, konuların daha hızlı çözümü gerekçesiyle yetkilerin bölge kurullarına devri neticesinde, merkeziyetçilikten uzaklaşmış, çoğunlukla ilke kararları alan ve daha çok danışmanlar kurulu niteliği kazanan, neredeyse üyelerinin büyük bölümü kamu görevliler ile Bölge Kurulu Başkanlarından oluşan bir kurul halini almıştır. 1987 tarihli bahse konu yasa ile YÖK tarafından kurullara gönderilen üyelerin üyelik süresi iki dönemi aşmamak üzere beş yıl ile sınırlı tutulmuş ve koruma yüksek kurulu ve koruma kurulu üyelerinin, Kültür ve Turizm Bakanı’nın gerekli görmesi halinde kurumları tarafından değiştirilebilmesi hükmü getirilmiştir (Can, 2011, s. 84-85; 17.06.1987 tarih ve 3386 Sayılı Kanun, Madde 55). Söz konusu bu durum, kurul üyeleri üzerinde baskıyı artırmış ve bazı hallerde bilimsellikten uzak kararlar alınmasına yol açmıştır (Özyiğit, 1992, s. 23). 17.08.2011 tarihli ve 648 sayılı KHK’nın 47nci maddesi ile de YÖK tarafından seçilip üniversitelerden kurullara üye gönderme uygulaması da tamamen son bulmuştur. Günümüzde ise 19.04.2012 tarihli ve 28269 sayılı Yönetmeliğin 5. maddesinde Yüksek Kurul üyeliklerinin kurumlarındaki görevleri süresince devam edeceği belirtilmiştir.

GEEAYK’nun aldığı karar metinlerinin; sivil mimarlık örnekleri ve sitelerin de korunması gerektiğini vurgulaması, restoratör mimarlar yetiştirilmesini teşvik etmesi ve korumaya dair doktrin ve kriterleri

tesis etmeye dair hususlar içermesi, dönemin koruma ortamında belli prensipleri geliştirmesi ve bir arşiv oluşturması açısından önemlidir. (Akozan, 1977, s. 23). 1952-1973 yılları arasında GEEAYK tarafından alınan ve çoğunlukla İstanbul ağırlıklı ve tek yapı tescilleri, uygulama ve tavsiye kararları içeren bu kararlar, 1973 tarihli ve 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile birlikte sit kararlarını da içermiştir. 1710 Sayılı Kanun’la birlikte sit kavramı ilk defa mevzuata girmiş, böylece tarihi yapıların çevreleriyle birlikte korunması tartışmaları gündeme gelmiştir (Sarıkaya-Levent, 2009, s. 62-68; 25.04.1973 tarihli ve 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu). Öyle ki, 1978’lerin sonlarında otuz kadar kentte GEEAYK tarafından sit koruma kararı alınmıştır (Can, 2011, s. 81). Sonrasında, 1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun da temelini oluşturmuştur. Aynı zamanda döneminin koruma uygulamalarını yönlendirici genel ilkeler olmuştur (Durukan, 2004, s. 54). 2981 sayılı Kanunu’nun 6. maddesi uyarınca GEEAYK’nun 1983 yılına kadar almış olduğu korumaya yönelik kararları yeniden düzenlenerek, sit alanlarının sınırları daraltılmış, tescilli kültür varlıklarının külliyyatlı miktarı korumadan çıkarılmıştır. 17.08.2011 tarihli ve 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile de doğal sit alanlarıyla ilgili karar alma yetkisi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde kurulan Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğüne bırakılmış, 2863 Sayılı Kanunla kurulan “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu,” Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu” olarak değiştirilmiştir. Bahse konu KHK’nın 02.04.2013 yılında kısmi iptali gerçekleştirilmiştir.

GEEAYK, her ne kadar Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir kurul olarak kurulsun da, korumayla ilgili belli konularda görüşü alınan bir organ olarak hareket edebilmiştir. Öyle ki dönemin kanunları da tarihi yapılara dair konularda GEEAYK’nu yetkili merci olarak tanımıştır. Örneğin, 16.07.1956 tarihli 6785 Sayılı İmar Kanunu ile eski eserlere yaklaşma mesafelerinin tayini hakkında GEEAYK yetkilendirilmiş, 11.07.1965 Sayılı Kanunla GEEAYK’nun tarihi kentsel dokuların korunmasına dair kararlar almasının önü açılmış, 28.11.1960 tarihli ve 7463 Sayılı Kanunla özel kişilerin mülkiyetindeki yapıların tamir ve restorasyonlarında GEEAYK görüşü alınması şartı getirilmiştir (Durukan, 2004, s. 53-55).

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere, GEEAYK’nun kurulduğu dönemde korumayla ilgili hususlar imar kanunlarıyla çözülmeye çalışılmış, 1710 sayılı Eski Eserler Kanuna kadar koruma alanında, Osmanlı Dönemi’nde en son 1906 tarihinde güncellenen Asar-ı Atika Nizamnamesi hükümleri geçerli olmuştur.

Bu çalışma, temelleri geç Osmanlı döneminde atılan GEEAYK’nun 1951-1983 yılları arasında korumayla ilgili politikalarını ve yasal düzenlemelerini eldeki mevcut ilke kararları çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, 1983 sonrası 2863 sayılı Kanun kapsamında kurulan KTVKYK kararlarıyla, GEEAYK kararlarının karşılaştırmalı bir yorumunu sunmak, böylece tüm bu kararların Türkiye’de koruma yaklaşımının son yetmiş yılda gelişimine ne ölçüde katkı sağladığını değerlendirmek amaçlanmıştır. Aynı zamanda, bu çalışma ile farklı iki tarihte oluşan yasal düzenlemeler arasında temelde aynı olan kavramlar ve ölçütlerin neler olduğunu belirlemek, yeni eklenen kararları saptamak ve mevcut karar içeriklerinin nasıl değiştiğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Söz konusu bu çalışma, ülkemizde koruma alanında en üst karar alma merci olan bu kurullarda alınan kararların genel bir değerlendirmesinin yapılması ve koruma yüksek kurullarının gelişiminin irdelenmesi açısından önemlidir.

MALZEME & YÖNTEM (MATERIAL & METHOD)

Bu araştırmada, 1951 yılında kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunca (GEEAYK) 1952-1983 yılları arasında alınan, korumanın genel hükümlerini içeren yüksek kurul ilke kararları incelenmiştir. Kısıtlı sayıda karar örneğinin incelenmesi ile yapılan bu araştırma kapsamında incelenen bu döneme ait ilke kararı sayısı 163'tür (Tablo 1). Çalışmanın ana odağı, bahse konu dönemde alınan tüm kararları tek tek değerlendirmek değil, o dönemde Türkiye'deki koruma deneyimini çözümlenmek olduğundan, sadece genel kararlar inceleme konusu olmuştur. Çalışmanın 1952-1983 yılları ile kısıtlı tutulmasının nedeni ise GEEAYK'nun ilk kurulduğu dönemdeki faaliyetlerini araştırarak, günümüzde de çeşitli düzenlemelerle halen yürürlükte olan 5226 sayılı Kanunla değişik 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun kabulüne değin Türkiye'deki koruma alt yapısının yüksek kurul kararları doğrultusunda genel bir değerlendirmesini yapmaktır. Ayrıca, günümüzde yürürlükte olan Yüksek Kurul İlke Kararları da (1983-2019 yılları arası) kapsamlı olarak incelenmiş (Tablo 3), 1952-1983 yılları arası GEEAYK kararları ile (Tablo 2) karşılaştırmalı bir analizi yapılmıştır. Arşiv ve literatür taraması ve kanun, tüzük, yönetmelik, ilke kararları için resmi kurum internet sitelerinin kullanımı, çalışmadaki başlıca araştırma metodlarıdır. 1952-1983 yılları arası GEEAYK kararları, GEEAYK Ankara bürosunun son Kurul Müdürü Gökçe Günel'in arşivinden, 1983-2019 yılları arası Yüksel Kurul Kararları ise Kültür ve Turizm Bakanlığı resmi internet sitesinden temin edilmiştir.

Tablo 1. Araştırma kapsamında incelenen 1952-1983 yılları arasında GEEAYK tarafından alınan kararların yıllara göre dağılımı

GEEAYK karar yılı ve incelenen karar sayısı														
1952	1953	1954	1956	1957	1958	1959	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968
1	1	1	3	2	3	6	1	4	1	1	4	5	2	6
GEEAYK karar yılı ve incelenen karar sayısı														
1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
4	11	5	4	5	22	14	26	4	8	8	2	6	1	2

Tablo 2. 1952-1983 yılları arasında GEEAYK tarafından alınan ve o dönemde Türkiye'de koruma genel ilkelerini belirleyen karar örnekleri (GEEAYK Ankara son Kurul Müdürü Gökçe Günel arşivi, Ankara, 2019)

Tarih	Karar #	Karar içeriği
		Finansal konularla ilgili kararlar
13.09.1970	5550	Şahıs mülkiyetinde bulunan ve korunması gerekli eski eserlerin bakım ve muhafazalarının maddi güçlükler nedeni ile mal sahipleri tarafından yapılamadığı bu nedenle bina sahiplerine devlet tarafından yardımda bulunulması ve çeşitli muafiyetler getirilmesi için mevzuata hükümler konulması kararlaştırılmıştır.
09.10.1970	5551	Camilerdeki teberrukat eşyalarının değiştirilemeyeceği, satılamayacağı, Vakıflar Genel Müdürlüğünün muvafakat olmadan yenilerinin satın alınmayacağı ve yapılan bağışların kabul edilemeyeceği, bunların esaslı bir tespitinin yapılması ve muhafazaları için tedbirlerin alınması gerektiği karara bağlanmıştır.

Tarih	Karar #	Karar içeriği
		Finansal konularla ilgili kararlar
10.05.1952	19	İstanbul, Fatih Medreselerinin küçük kubbelerinin üstlerinin maddi güçlük ve hırsızlık gerekçeleri ile kurşun yerine tectritli çimento şapla kaplanması uygun olacağı yönündedir.
18.10.1975	8666	Kurul tarafından korunması gerekli yapı olduğuna dair karar bulunan taşınmaz eserlerin her türlü resim, vergi ve harçtan ayrıcalıklı tutulmaları hususunda Kültür ve Turizm ve Tanıtma Bakanlıklarının gerekli girişimlerde bulunmalarının istenmesi kararlaştırılmıştır.
09.10.1972		Eski eser camilerin müstemilatlarının dernek veya şahıslar tarafından kullanılmasının ve kiraya verilmesinin önlenmesi gerektiği kararı alınmıştır.
30.09.1962 25.08.1967	1907 3609	30.09.1962 tarihli kararda; tarihi çeşmelerin Belediye veya sahiplerince satılarak şahısların eline geçmesinin ve böylece yok edilmelerinin uygun olmadığı, 25.08.1967 tarihli toplantıda ise tarihi sebillerin kiraya verilmesinin prensip olarak uygun olmadığı, ancak sadece su ile ilgili olacak işler için kiraya verilebileceği ve kiracının sebili tahrip etmeden uygun fonksiyonda kullanmasının temin edilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır.
		Yeniden işlevlendirmeyle ilgili kararlar
10.08.1953	155	Tarihi yapılarda restorasyondan sonra fonksiyon değişikliği söz konusu olduğunda, bu iş hazırlanacak projesinin yetkili mercilerden müsaade alındıktan sonra uygulanabileceği yönündedir.
06.11.1966	3311	Tarihi tekke ve dergâhların onarımlarının yapılarak en uygun bir fonksiyonla kullanılarak muhafaza edilmeleri gerektiği, bu nedenle İstanbul ve diğer illerdeki tekkelerin mevcut durumlarının tespiti ve fotoğraf ve eski eser fişlerinin VGM'ce hazırlanması kararı alınmıştır.
		Tarihi yapılarda yetkili kurumlara dair kararlar
24.07.1954	292	Tarihi yapıların tür ve menşelerine göre muhafaza, bakım ve onarımlarının hangi kurumlarca yapılacağına dairdir. Buna göre; menşei vakıf olan vakfiyelerde isimleri bulunan külliyele bunların dışındaki medrese, mektep, türbe, kütüphane, muvakkithane, bedesten, kervansaray ve sebillerin bakım ve onarımlarının Vakıflar Umum Müdürlüğüne, tarihi çeşme ve su ile ilgili tesislerin koruma ve bakımlarının Belediye ve köylerce ve tarihi köprülerin bakım ve onarımlarının Nafia Vekâletince yapılmasına karar verilmiştir.
11.01.1959 14.06.1974	1665 7844	Tarihi yapıların bakım ve onarımlarının Vakıflar Umum Müdürlüğü ve ilgili diğer kurumlardan izni alınmadan derneklerce ve/veya camii görevlilerince yapılamayacağı, bu konuda tedbir alınması gerektiğine dairdir.
02.12.1970 12.01.1974	5632 7672	02.12.1970 tarihli toplantıda, tarihi köprüleri koruma, bakım ve onarım görevinin Karayolları Genel Müdürlüğüne verilmesi kararlaştırılmış, 12.01.1974 tarihli kararda, tarihi köprülerin korunması konusunda Karayolları Genel Müdürlüğüne uyarılması kararı alınmıştır.
10.07.1965 13.10.1968	2864 4240	10.07.1965 tarihli kararla, dernekler tarafından yapılan eski eser tamirlerine dair olup, hiçbir derneğin Vakıfların haberi olmaksızın tamir ve basit onarım yapmasının uygun olmadığına, teberrukat eşyalarının da Vakıflar Genel Müdürlüğüne muhafazasına dair tedbirlerin alınmasına karar verilmiştir. 13.10.1968 tarihli kararda da derneklerce yapılan izinsiz müdahalelerin ilgili kurumlarca önlenmesi gerektiği, ancak projeleri hazırlanıp kurulca uygun görüldüğü takdirde ilgili kurumun izniyle söz konusu onarımların yapılabileceği vurgulanmıştır.
		Maili inhidam/harap/yıkık durumundaki tarihi yapılar ve bunların bulunduğu parsellere dair kararlar
19.03.1956 15.11.1958 25.11.1958 06.06.1956 10.05.1970	466 889 899 506 5384	466 sayılı kararda İstanbul, II. Bayezid Hamamının maili inhidam durumunda olsa dahi hiçbir şekilde yıkılamayacağı, eserin mevcut durum analizinin yapılarak muhafaza ve onarımı için alınması gerekli tedbirleri içeren bir uzman raporunun hazırlanması ve acilen tamirine başlanması kararlaştırılmıştır. 889, 899 ve 5384 sayılı kararlarda maili inhidam dahi olsa eski eserlerin yıkılmayarak tamir edilmesinin gerekli olduğu kararı yinelenmiştir. 506 sayılı kararda ise Kurul tarafından yıkılma kararı verilen binaların yıkılmadan önce rölövesinin hazırlanması ve fotoğraflanarak hazırlanan belgelerin kurula iletilmesi gerektiği belirtilmiştir.
19.07.1972	6555	Yıkılan, yıktırılan eski eserlerin bulunduğu parselin de eski eser parseli olduğuna dairdir.
11.05.1963	2052	Cemaate yeterli gelmeyen veya harap haldeki camilerin yıkılarak yerine yenisinin yapılması talebi kurulca reddedilmiş, bu durumlarda yeni caminin eskisine yakın başka bir yerde yapılması ve harap haldeki caminin de onarılmasının daha doğru olacağı kararlaştırılmıştır.

Tarih	Karar #	Karar içeriği
		Tarihi çevrede yeni yapı/ tarihi yapıya yeni ek/ uygunsuz ek ve müdahalelere dair kararlar
06.10.1957	825	Cami avlularında meşruta, dükkân, kulübe vb. binalarının yapılamayacağını prensip olarak kabulüne dairdir.
11.09.1976 14.12.1974	9363 8193	11.09.1976 tarih ve 9363 sayılı karar ile 14.12.1974 tarih ve 8193 sayılı kararlar, eski eserler üzerine yapıştırılan afiş ve yazılan yazılara dair belirlenen genel hükümleri içermektedir.
05.11.1966	3025	Camilerin açık son cemaat mahallerinin dış tesirlerden muhafaza gerekçesi ile camekân vb. ile kapatılmasının uygun olmadığı kararlaştırılmıştır.
12.04.1964	2428	Tarihi eserlerin üzerlerine afiş ve reklamların asılmasının uygun olmadığı, konuların kaldırılmasına dairdir.
07.11.1965 26.06.1966	2966 3234	2966 sayılı kararda bir eski eserle aralarında sokak veya çıkmaz yol bulunan parselde yapılmak istenen inşaatın yüksekliğinin eski eserin yüksekliğinden fazla olmaması gerektiği, fazla yükseklik verilmesi düşünüldüğünde ise yükseklik hususunda kuruldan izin alınmasının zaruri olduğu kararlaştırılmıştır. 26.06.1966 tarihinde de, eski eser yanında veya civarında yapılan inşaatla Belediyelerce sonradan kat izni verilemeyeceği kararı yinelenmiştir.
		Tarihi mezar ve mezarlıklara dair kararlar
16.02.1958 27.09.1958 10.01.1959 28.09.1962 10.07.1971	894 1022 1062 1887 5921	894 ve 1022 sayılı kararlar, kaldırılan ve nakledilmesi gereken mezarlıklardaki mezar taşları ve yıkılan tarihi yapılardaki kitabe ve mimari parçaların nakil şartları ve muhafazasına dairdir. 1062 ve 5921 sayılı kararlarda mezarlıklarda bulunan taşların yerlerinden alınarak müzelerle taşınmasının doğru olmadığına, mezar taşlarının yerinin ancak mezarlıklar olduğu, kaldırılarak cami avlusu vb. yerlerde depolanmış taşların ise alındığı yer zikredilmek suretiyle bir başka yerde mezarlık oluşturmaksızın sergilenmesinin uygun olabileceğine karar verilmiştir. 1887 sayılı kararda da mezar taşı tanzim ve tertiplerinin ne şekilde yapılacağı detaylandırılmıştır.
07.11.1965	2966	07.11.1965 tarihli kurul toplantısında; tarihi mezarlık yerlerine üzerinde mezar ya da mezar taşı kalmamış olsa dahi herhangi bir yapılaşma izni verilemeyeceğine karar verilmiştir.
		Tarihi yapılarda uygulanacak tesisat işlerine dair kararlar
30.09.1959 26.11.1961 22.11.1964 10.11.1968 13.09.1969	1223 1505 2652 3828 4135	1223 sayılı karar türbe iç mekânında tezyinat göz önüne alınarak hiçbir şekilde elektrik tesisatının yapılamayacağını bildirmekte, 1505 sayılı karar eski eserlerde ısıtma amaçlı kalorifer tesisatının döşenmesine dair esasları kapsamakta, 2652 ve 3828 sayılı kararlar, tarihi cami ve mescitlerde ısıtma amaçlı soba ve odun kullanılmasının uygun olmadığı, bu mekânlarda ibadet zaten elbiselerle yapıldığından ısıtmaya lüzum olmadığı kararlarını içermektedir. 4135 sayılı kararda da cami ve mescitlerde özgününde ısıtma tesisatı bulunmadığı, ancak ısıtılmaları söz konusu olduğunda ısıtmanın döşeme altından veya duvar içine gizlenmiş klima tesisatı vasıtası ile olabileceği belirtilmiştir. Kalorifer ve soba ile ısıtmanın ise estetik bakımdan mahzurlu olduğu, bu yapıların ilk yapıldıkları devirdeki gibi ısıtılmadan kullanılmaya devam edilmesinin estetik ve tarihi açıdan en uygun çözüm olduğu vurgulanmıştır.
25.09.1965	2894	Camilerin minare ve kubbelerine konulan hoparlörlerin dışardan algılanmayacak şekilde ve seslerinin tabi tona göre ayarlanması halinde mahzurlu olmadığına, hoparlör kablolarının toprak hatlı ve fenne uygun olarak ve tarihi yapıların iç ve dışında yapılacak elektrik tesisatının yapının görünüşüne ve emniyetine zarar vermeden yapılması gerektiğine karar verilmiştir.
		Arkeolojik kazı ve sit alanlarına dair kararlar
16.04.1966	3112	Arkeolojik kazılarda bulunan eski eserlerin projelerinin de kurula sunulmasına karar verilmiştir.
11.09.1976	A-160	Balıkesir İli, Ayvalık İlçesinin doğal ve tarihi güzellikleri ile bir bütün halinde korunması gerektiği Kentsel Sit sahası olduğu, bu Sit sahalарının yoğunluk açısından Yoğun Tarihi (Kentsel) Sit Alanı, Yeşil Karakterli Kentsel Sit Alanı, Doğal Sit Alanı alanları Tarihi (Kentsel) ve Doğal Koruma Alanları olarak ayrı ayrı ele alınması gerektiği vurgulanmış ve Ayvalık Sit Alanı Geçiş Dönemi Koruma Yapılanma Şartları belirlenmiştir.
08.01.1983	14565	Sit bölgesindeki projesi onaylanan yapılara iskân izni verilmeden önce kuruldan sorulması gerektiğine dairdir.

Tarih	Karar #	Karar içeriği
		Arkeolojik kazı ve sit alanlarına dair kararlar
14.11.1981 05.02.1982	3221 3375	3221 sayılı karar ile arkeolojik sit, I. , II. Ve III. Derece arkeolojik sit kavramları açıklanmış ve bu alanlarda koruma uygulamalarının esasları belirlenmiş, 3375 sayılı karar ile de koruma geliştirme imar planının kapsadığı alanlardaki genel hükümlerin neler olduğu karara bağlanmıştır.
21.09.1979	A-1818	Arkeolojik sitlerde yerli/yabancı uzmanlarca yürütülen ve ilgili kurumlarca denetlenen kazı çalışmalarının çevre ölçeğinde koruma ilkeleri açısından yeniden ele alınması ve yönlendirilmesine dair esaslar belirlenmiştir.
10.04.1981	12731	Koruma İmar Planı veya geçiş dönemi yapılaşma kararı olmayan sit alanlarında yapılacak inşaatlara ilişkindir.
		Sivil mimarlık örneklerine dair kararlar
15.07.1972	6555	Korunması gerekli sivil mimarlık örneklerinin kazaen veya kasten ortadan kaldırılması (yangın, yıkım vb.) halinde müsebbipleri hakkında kanuni kovuşturma başlatılması kararlaştırılmıştır.
11.05.1968	3967	Çeşitli şehir ve kasabalardaki eski evlerin korunması gerektiğine dairdir.
13.09.1974	7955	Tespit bürolarının bir an önce kurulması ve bu tespit büroları tarafından sivil mimarlık örneklerinin önem sıralarına göre rölelerinin ve fotoğraflarının temin edilmesi kararlaştırılmıştır.
10.06.1977 10.06.1977	9868 9872	9868 sayılı karar ile sivil mimarlık örneklerinin tescil işlemlerinin yeterli nitelikte ve süratle yapılmaması nedeni ile mal sahipleri tarafından izinli veya izinsiz olarak yıktırıldığı bu durumu önlemek amacı ile eski bina yıkımı için yazılı izin alınması zorunluğu getirilmiştir. Aynı toplantının 9872 sayılı kararında ise eski yapıların hangilerinin korunması gerekli olduğunun saptanıp tescil edilebilmesi için yıktırılarak yerine yenisi yapılması planlanan tüm resmi, dini, sanayi ve askeri yapıların ve 1930 yılından önce yapılmış olan sivil mimarlık örneklerinin yıktırılmadan önce içten ve dıştan yapıyı tanıttak şekilde yeteri kadar fotoğrafının çekilmesi ve kadastro paftasının kurula iletilmesi ve alınacak karara göre işlem yapılması gerektiği kararlaştırılmıştır.
		Taşınır kültür varlıklarına dair kararlar
11.10.1968	4168	Camilerdeki eski halı, şamdan, kandil, Kur'an-ı Kerim, yazı levhası gibi teberrukat eşyaların yenilenerek kaçakçılığa sebebiyet verildiği ve/veya iç mekân düzeninin bozulduğu vurgulanmış, yeni eşya alındığı takdirde bunun kayıt altına alınması ve bunun Vakıflarca bir yönetmelige bağlanması tavsiye edilmiştir.
		Tarihi yapıların gruplandırılmasına dair kararlar
11.09.1970	5505	Tarihi yapılar, önem derecelerine göre 1. Grup, 2. Grup ve 3. Grup yapılar şeklinde üç grup olarak tasnif edilmiştir.
14.01.1978	10200	14.01.1978 tarih ve 10200 sayılı kararda 11.09.1970 tarih ve 5505 sayılı kararla belirlenmiş olan korunması gerekli yapıların gruplandırma esaslarının genişletilmesi ihtiyacı doğduğundan yeni gruplandırma esasları belirlenmiş ve yapıların I-A, I-B, I-C, II-A.1, II-A.2, II-A.3, II-A.4, II-B.1, II-B.2, II-B.3, III-A, III-B olarak gruplandırılması kararlaştırılmıştır. Her bir grubun açıklaması detaylı olarak yapılmıştır.
		Belgeleme, tespit ve tescillere dair kararlar
20.12.1975 13.03.1976	8784 8995	20.12.1975 tarihli karar, Türkiye sahillerinde bulunan antik yerleşme bölgelerinin tespitine dair olup, bu karar esaslarına göre hazırlanan Antalya Kıyı Kesimi 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planı 13.03.1976 tarih ve 8995 sayılı karar ile onaylanan ilk örnek olmuştur.
12.11.1977	10170	Kurul tarafından tescil edilen bir eski eser yapının ve onun ayrılmaz bir parçası olan parselinin tescil tarihinden itibaren yapılanma bakımından imar mevzuatına değil eski eserler mevzuatına tabii olduğu ve bu taşınmaz hakkında kurulca alınan kararın olduğu gibi uygulanması gerektiğinin ilgili kurumlara duyurulmasına dairdir.
25.03.1978	10290	Hiçbir nedenle toplu tescilli yapılan binaların tek olarak koruma kapsamından çıkarılmayacağı, koruma amaçlı imar planı yapılıncaya kadar yapıları korumak kaydı ile tamir ve tadilat tekliflerinin kurula sunulabileceği, bunun için de yapıya ait rölöve ve fotoğraf istenmesi genel hükümleri getirilmiştir.
12.06.1971	5836	Özellikle Ortaçağ yapılarındaki kabartma heykel niteliğindeki floral dekorasyonların restorasyon çalışmalarında mümkün oldukça korunması, taklit edilmemesi, geometrik karakterli ve muntazam olanların genel çizgileriyle yenilenebileceği, bunların Divriği'den başlayarak mulajlarının alınmasına karar verilmiştir.

Tarih	Karar #	Karar içeriği
		Belgeleme, tespit ve tescillere dair kararlar
10.01.1975	8204	Korunması gerekli tabii anıt, doğa güzelliği ve garipliklerin tespit, tescil ve korunması için yapılacak çalışmalar detaylı olarak aktarılmış ve bunların taşınması gereken temel özellikler detaylı bir şekilde açıklanmıştır.
13.07.1973	7266	Tarihi yapılardaki mimari yapı unsurlarının bu yapılar yıkılmadan önce tespit edilerek müzelerde muhafaza edilmelerine dairdir. Bu karar ile Koruma Yüksek Kurulu tarafından yıkılmalarında sakınca görülmeden resmi ve sivil mimari yapılardaki ahşap, maden, cam, alçı malzemeli mimari öğelerin mahalli müze müdürlüğü elemanlarınca gezilip tespit edilmesi ve müzede sergilenmesi kararlaştırılmıştır.
		Usul, esas, planlamaya dair kararlar
10.07.1971	5948	Eğer bir imar affı düşünülüyorsa eski eserlerle ilgili konuların bu affın dışında tutulmasına dairdir.
14.10.1978	10664	Ülkemizdeki temel kültür sorununun çözümü ve tarihsel kültür kalıtının korunmasına ilişkin kavramların ve işin ülke koşulları açısından öncelik ve önemine uygun önlemlerin 4. Beş Yıllık Kalkınma Planında ve yıllık programlarda özel olarak yer alması ve konu ile ilgili yerlere başvurulması gerektiği kararlaştırılmıştır.
20.12.1975	8815	Kurul kararı olmadan eski anıtların yerinin değiştirilmesinin veya başka bir yere nakledilmesinin mümkün olamayacağı kararlaştırılmıştır.
		Basit onarım ve esaslı onarım kararları
11.07.1981 25.07.1981	13320 A-3090	13320 sayılı karar ile tescilli yapılarda derz, iç ve dış sıva, badana, oluk, dere, doğrama, döşeme ve tavan kaplamaları, kiremit aktarılması ile çürüyen dış cephe kaplamalarının değiştirilmesi gibi hususlarda kurul kararına gerek olmadan aynı plan, renk ve malzeme ile adi onarım yapılabileceğine karar verilmiştir. A-3090 sayılı karar ile de tescilli ve tescilsiz yapıların adi onarım ilkelerinin neler olduğu saptanmıştır.
11.12.1976	9580	İstanbul, adalarda yapılacak inşaatlar konusundaki esaslar belirlenmiştir.
10.03.1979	11097	Anıt niteliğindeki eski eserlere yapılan büyük onarımları belirtmek amacı ile onarım kitabesi konulmasının zorunlu olduğu kararlaştırılmıştır.
12.06.1976	9146	Tescilli binaların dış cephe adi tamiri ve boya gibi işlemleri için fotoğrafla yetinilebileceğine, onarım öncesi ve sonrası fotoğrafların kurula gönderilmesinin yeterli olup, ayrıca rölöve istenmesine gerek olmadığına dairdir.

Tablo 3. 1983 yılında 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile kurulan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından alınan ve günümüzde halen yürürlükte olan İlke Kararları (Türkiye Cumhuriyeti, Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, İlke Kararları; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları)

Karar tarihi	Karar #	Karar içeriği
		Arkeolojik kazı, sit alanları ve etkileme geçiş alanlarına dair kararlar
05.11.1999 15.04.2005 07.04.2016	658 702 562	658 nolu İlke Kararı ile "Arkeolojik Sitler, Koruma Ve Kullanma Koşulları" 702 nolu İlke Kararı ile de "Kentsel Arkeolojik Sit Alanları Koruma Ve Kullanma Koşulları" belirlenmiş, 562 nolu karar ise 658 nolu kararın I. ve II. derece arkeolojik site ilişkin bölümlerine bazı geçici uygulamaların yapılabileceğine dairdir.
19.04.1996	420	Etkileme Geçiş Alanına İlişkin Esaslara dairdir.
27/02/2019	1183	29/12/2016 tarihli ve 662 sayılı "I. ve II. Derece Arkeolojik Sitlerde Güneş Enerji Santrali Kurulması" başlıklı ilke kararının iptaline dairdir.
22/7/2008	745	"Ören Yerleri ve Ören Yerlerinde Bulunan Arkeolojik Taşınmaz Kültür Varlıklarının, Bakanlıkça Tüzel Kişilere Kullanılabileceğine dairdir.
19/1/2010	762	"Çevre düzeni planları, hangi mevzuat kapsamında ve hangi kurumca hazırlanıp onaylanmışsa, yapılacak ekleme ve düzeltmelerin de sit statüsü dikkate alınarak çevre düzeni planını yapan kurum tarafından hazırlanması ve uygun bulunmasına gerektiğine" dairdir.
20.07.2001	688	Rüzgar enerjisi santrallerin doğal sit alanlarında yapılmasının, kurul kararının uygun görüşü ile uygulanabileceğine dairdir.
10/04/2012	37	Arkeolojik alanlarda yeni yapı, alt yapı çalışmaları sonucu ortaya çıkarılan kültür varlıklarının korunmasına dairdir.

Karar tarihi	Karar #	Karar içeriği
		Arkeolojik kazı, sit alanları ve etkileme geçiş alanlarına dair kararlar
05.11.1999	664	Üzerinde taşınmaz kültür varlığı yer alan ancak sit alanı dışında kalan parsellerin koruma alanına dairdir.
22.11.2000	679	Koruma Kurullarınca sit ve geçici dönem yapılanma koşulları ile alt ölçekli planların değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulacak hususlar açıklanmıştır.
16.01.2014	271	Tarihi Sitler, Koruma ve Kullanma Koşullarına dairdir. 19/4/1996 tarih ve 421 sayılı İlke Kararı iptal edilerek yeniden düzenlenmiştir.
14.11.2002	696	Her türlü sit alanları dışındaki tescilli kültür varlığının yer aldığı parsellerin koruma alanlarındaki tescilsiz parsellerdeki uygulama, denetleme ve izinlere dairdir.
17/12/2003 03/05/2006	701 715	715 nolu İlke Kararı ile de 701 nolu kararda I, II ve III. derece arkeolojik sitler için belirlenen koşulların, özel çevre koruma bölgeleri dışında kalan alanlarda da uygulanabileceği kararlaştırılmıştır.
03/05/2006	714	I. ve II. derece arkeolojik sit alanlarındaki ören yerlerinde açığa çıkarılan taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve sergilenmesine yönelik mekânların ve ziyaretçilere yönelik açık otopark, wc gibi ünitelerin düzenlenmesine ilişkin olup, kapalı sergi ve depolama mekânı ihtiyaçlarının restorasyonu tamamlanabilecek mevcut mekânlardan da karşılanabileceğine dairdir.
19/12/2006 12.03.2008	725 738	738 nolu ilke kararı ile de 725 nolu kararın uygulanmasından doğan problemler nedeniyle "sit alanı ve bunlara kıyaslı olan koyslarda su ürünleri üretim ve yetiştirme tesislerine dair" kararın yeniden değerlendirilmesine karar verilmiştir.
19/6/2007 12.03.2008 23/9/2009	728 740 751	728 nolu İlke Kararı "Doğal (Tabii) Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları İle İlgili"dir. 740 nolu İlke Kararı ile 728 nolu kararın uygulanması esnasında görüşlerinin alınması gereken kurumlara ek yapılmış, 751 nolu ilke karar ile de " I, II. ve III. derece doğal sitlerde koruma kurlu onayı alınmak kaydı ile şehitlik/mezarlık yapılabileceğine" dairdir.
06.01.2011	775	"Sit Alanlarında, Koruma Alanlarında ve Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarına Bitişik Parsellerdeki Tescilsiz Yapıların Tadilat ve Tamiratları"na dairdir.
25/01/2017	681	"Kentsel Sitler, Koruma Ve Kullanma Koşulları"na dairdir.
		Tarihi yapıların gruplandırılmasına dair kararlar
06.11.1999	660	Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım Ve Onarımlarına dairdir.
		Belgeleme, tespit ve tescillere dair kararlar
05.11.1999	662	Tescil kaydı olmayan taşınmazların ilgili koruma kurulu görüşü alınmadan yıktırılmaması ve bu yapıların içindeki tarihi değeri olan taşınmazlar ile yapı elemanlarının müze müdürlüklerince koruma altına alınmalarına dairdir.
14.09.2010	773	"Koruma şansını kaybetmiş, mimari özelliğini tamamen yitirmiş veya kamu yararı için kaldırılması gerekli görülen parsellerin tescil kayıtlarının kaldırılmasına" dairdir.
19.06.2000	676	05.11.1999 gün ve 661 sayılı ilke kararının (a) maddesinin, ilgili belediyesince ve/veya valilikçe belgelenmesi halinde uygulanabileceği kararlaştırılmıştır.
18/10/2017	837	Tehlike arz eden yıkılmaya yüz tutmuş kültür varlıklarının belgelenmelerinin ardından Koruma kurulunun uygun görüşü alınarak ilgili idaresince yıktırılabilmesine dairdir.
05.11.1999	663	Taşınmaz Kültür Varlıklarının Tespiti ve Korunması konusunda dikkat edilecek hususlara dairdir.
19/6/2007	729	"Kentlerde yer alan anıt-heykellerin uzman raporu sonrası tescillenebileceğine" dairdir.
		Tarihi mezar ve mezarlıklara dair kararlar
19/6/2007	730	Tescilli mezarlıklarda ki ağaç ve peyzaj düzenlemesinde ilgili koruma kurullarının görüşünün alınmasına dairdir.
		Tarihi yapılarda uygulanacak tesisat işlerine dair kararlar
19.06.2007	731	731 nolu karar, "Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetinde ve kontrolündeki taşınmaz kültür varlıklarının müdahale türleri ve onarım denetimlerine" dairdir. Bu kararda, tescilli yapılarda ısıtmaya dair sulu ve kuru sistemler ve bunların uygulanıp uygulanamayacağı değerlendirilmiştir.
19.04.1996	434	434 nolu kararda da "Kurullara sunulan projelerde statik ve tesisat konularında sorumluluğun mühendislere ait olduğu" belirtilmiştir.
		Anıt ağaçlara dair kararlar
05.11.1999	666	Anıt ağaç kavramı ve koruma ilkelerine dairdir.
		Bakım, basit onarım ve esaslı onarım kararları
3/5/2006	716	Tarihi köprülerin bakım ve onarımlarına dairdir.
07.02.2012	26	"Taşınmaz Kültür Varlıklarında Yapılacak Tamamlamalara İlişkin"dir.
10/04/2012	37	37 sayılı ilke kararı, yerleşim alanında sonradan ortaya çıkarılan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesine dairdir. 340 sayılı ilke kararında ise 37 sayılı ilke kararı geliştirilmiştir.
18.09.2014	340	660 sayılı İlke Kararının I. bölümünün Yeniden Yapma (Rekonstrüksiyon) başlığı altında yer alan hükümler yeniden düzenlenmiştir.
21.02.2018	922	660 sayılı İlke Kararının I. bölümünün Yeniden Yapma (Rekonstrüksiyon) başlığı altında yer alan hükümler yeniden düzenlenmiştir.
10/04/2012	35	Deprem sonucu hasar gören yapılarda uygulanacak işlemlere dairdir.
10/04/2012	36	Baraj sonucu su altında kalma riski olan taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına dairdir.

Karar tarihi	Karar #	Karar içeriği
		Tarihi çevrede yeni yapı/ tarihi yapıya yeni ek/ uygunsuz ek ve müdahalelere dair kararlar
15.10.2015 19.06.2007 24.01.2018	482 731874	482 nolu karar ile 731 nolu karara son cemaatin kapatılması ile ilgili olarak “soğuk iklim bölgelerinde özgünlük zedelenmeyecek şekilde VGM’nin uygun görmesi halinde ilgili kurulun değerlendirebileceği” ifadesinin eklenmesine karar verilmiş, Yüksek Kurulun 24.01.2018 tarih ve 874 sayılı kararıyla bu ifade tekrar iptal edilmiştir.
22.03.2001 12.12.2013 13.01.2015	680 243 373	05.11.1999 gün ve 660 sayılı ilke kararının "Uygulamanın Denetlenmesi" bölümü yeniden düzenlenmiş, “uygulama bittikten sonra müellif mimarın isminin yazıldığı bir tabelanın, yapının uygun bir yerine asılması gerektiğine” dair karar alınmış, ancak aynı ifade 12.12.2013 tarih, 243 sayılı ilke kararıyla kaldırılmıştır. 373 nolu İlke Kararı ile de 680 nolu İlke Kararından söz konusu ifadenin kaldırılması tekrar kararlaştırılmıştır.
25.02.2016	536	Tarihi çevrede yapılan yeni yapılarda “tescilli yapı/yapılar cephe kütle, konum, gabari ilişkilerine” dikkat edilmesine dairdir.
05.11.1999	665	Kültür varlıklarına yerleştirilecek tabelalar ile çevresinde yapılacak donanımlara dairdir.
		Taşınır kültür varlıklarına dairdir
01.11.2007	737	Koleksiyoncuların Envanterinde Bulunan Taşınmaz ve Taşınmaz Parçaları ile ilgilidir.
07.02.2012	25	“Taşınmaz Kültür Varlıklarının İn-situ Konumda Olmayan Mimari Parçalarına İlişkin”dir.
		İdari davalara dairdir
07.11.2018	1110	İdari Davaya Konu İşlemler Hakkında Koruma Bölge Kurulları ve Koruma Yüksek Kurulunca Karar Alınabileceğine İlişkindir.

GEEAYK İLKE KARARLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE 1983 SONRASI YÜKSEK KURUL İLKE KARARLARI İLE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ (EVALUATION OF THE RESOLUTIONS OF HCREAM AND THEIR COMPARATIVE ANALYSIS WITH THE RESOLUTIONS ADOPTED BY THE HIGH COUNCIL AFTER 1983)

GEEAYK tarafından alınan ilke kararlarının farklı yazarlarca yapılan değerlendirmeleri mevcuttur. Örneğin, Akozan’a (1977, s. 42-43) göre GEEAYK tarafından alınan önemli karar örnekleri aşağıda verilmiştir;

- “Eski eserlerin yaşatılması için yeniden bir fonksiyon verilmesi gerektiğine dair karar (10.08.1953),
- Mailed inhidam durumunda dahi olsa eski eserlerin yıkılmayıp korunmalarına dair karar (19.03.1956),
- Kurul tarafından korunmalarına gerek duyulmayan yapıların, yıkılmadan önce belgelenmelerine dair karar (06.06.1956),
- Cami harimlerinde inşai faaliyette bulunulamayacağına ve eski eserler üzerinde parselasyon ve inşaat yapılamayacağına dair karar (06.10.1957, 23.12.1962),
- Tarihi çeşmelerin özel kişilere satılmayacağına dair karar (30.09.1962),
- Eski eser camilerin yenisini yapmak için yıkılmayacağına dair karar (11.05.1963),

- Tarihi yapıların silüetini, görünüşünü bozan afiş ve ilanların asılamayacağına dair karar (12.06.1964),
- Eski mezarlıklarda, mezar kalmamış olsa dahi inşai faaliyetlerin yapılamayacağına dair karar (07.11.1965),
- Camilerde son cemaat mahallerinin kapatılamayacağına dair karar (05.02.1966).”

Akozan (1977, s. 42-43) tarafından yukarıda sıralanan olumlu karar örneklerinin aksine Madran (1996, s. 81) GEEAYK tarafından alınan bazı karar örneklerini, 1924 yılında kurulan Eski Eserleri Koruma Encümeninin koruma anlayışının dahi gerisinde olduğunu belirtmektedir. Örneğin, Madran (1996, s.81) kültür varlıklarının gruplandırılarak “değer=müdahale biçimi” anlayışının getirilmesi kararını ve eski eserlerin yıkılıp yeniden yapılmasının, korumanın bir parçası olarak değerlendirmesi kararını sakıncalı olarak değerlendirmektedir.

Farklı araştırmacılar tarafından yapılan değerlendirmelere ek olarak, bu bölümde, GEEAYK tarafından 1983 yılına kadar alınan ve 2863 sayılı yasadan sonra kabul edilen Yüksek Kurul İlke Kararları, karar maddeleri üzerinden karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. 1952-1983 yılları arasında GEEAYK tarafından alınan kararlar toplam beş konu başlığı altında incelenmiştir. Bunlar;

- Dönemin ihtiyaçları doğrultusunda çıkarılan kararlar,
- Günümüz ihtiyaçlarına/konfor koşullarına cevap vermeyen kararlar,
- Güncel koruma kaygıları ile çelişen kararlar,
- Güncel koruma anlayışına temel oluşturan kararlar ve
- Güncel koruma anlayışının örnek alabileceği kararlar olarak gruplandırılmış ve örnek ilke kararları ile desteklenmiştir.

Bahse konu kararlar incelendiğinde, 1952-1983 yılları arasında GEEAYK tarafından alınan ve dönemin koşulları ve konfor anlayışı baz alınarak çıkarılan kararlar ile günümüz kararları ile çelişen kararlar haricindeki diğer kararların, koruma öncelikli olduğu anlaşılakta, o dönemde kurulun daha bağımsız bir yapısının olması ve kurulda üniversite öğretim üyelerinin fazlalığının, bu durumda etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Benzer şekilde 1983’den günümüze kadar alınan ilke kararları da korumada yeni hassasiyetlerin geliştirildiği kararlar ve olumsuz değişiklikler içeren ve/veya geliştirilmesi gereken ilke kararları başlıkları altında değerlendirilmiş ve örneklendirilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. GEEAYK ve Yüksek kurul ilke kararlarının dönemsel değişimlerini gösterir tablo

GEEAYK ve Yüksek Kurul İlke Kararlarının Dönemsel Değişimi						
GEEAYK tarafından 1952-1983 yılları arasında alınan ilke kararları						
a. Dönemin ihtiyaçları/koşulları baz alınarak çıkarılan kararlar	10.05.1952/19 30.09.1962/1907 25.09.1965/2894 12.06.1976/9146	26.11.1961/1505 25.08.1967/3609 10.07.1965/2864 10.06.1977/9868	22.11.1964/2652 25.07.1981/3090 13.10.1968/4240 11.07.1981/13320	10.11.1968/3828 10.06.1977/9872 12.06.1971/5836	13.09.1969/4135 11.05.1963/2052 13.09.1974/7955	
b. Günümüz ihtiyaçlarına/konfor koşullarına cevap vermeyen kararlar	10.05.1952/19 13.09.1969/4135	30.09.1959/1223 25.09.1965/2894	26.11.1961/1505 12.06.1976/9146	22.11.1964/2652	10.11.1968/3828	
c. Güncel koruma kaygıları ile çelişen kararlar	10.05.1952/19	26.11.1961/1505	13.09.1969/4135	25.09.1965/2894	12.06.1976/9146	
d. Güncel koruma anlayışına temel oluşturan kararlar	10.08.1953/155 07.11.1965/2966 16.04.1966/3112 13.10.1968/4240 13.07.1973/7266 13.09.1974/7955 14.01.1978/10200	24.07.1954/292 26.06.1966/3234 06.11.1966/3311 13.09.1970/5550 18.10.1975/8666 10.03.1979/11097	06.06.1956/506 05.11.1966/3025 11.05.1968/3967 09.10.1970/5551 10.01.1975/8204 21.09.1979/A-1818	06.10.1957/825 10.07.1965/2864 11.10.1968/4168 02.12.1970/5632	13.10.1968/4240 25.07.1981/3090 15.07.1972/6555	11.09.1970/5505
e. Güncel koruma anlayışının örnek alabileceği kararlar	25.11.1958/899 28.09.1962/1887 25.03.1978/10290	19.03.1956/466 10.05.1970/5384 08.01.1983/14565	16.02.1958/894 10.07.1971/5921	27.09.1958/1022 10.07.1971/5948	10.01.1959/1062 20.12.1975/8815	
Koruma Yüksek Kurulu tarafından 1983-2019 yılları arasında alınan ilke kararları						
Korumada yeni hassasiyetlerin geliştirildiği kararlar	38 19.4.1996/420 22.03.2001/680 05.11.1999/662 16.01.2014/271 24.01.2018/874 25.02.2016/536	10.04.2012/35 05.11.1999/663 03.05.2006/716 19.01.2010/762 07.02.2012/25	36 19.06.2007/730 05.11.1999/658 05.11.1999/664 19.12.2006/725 06.01.2011/775	19.06.2007/729 15.04.2005/702 05.11.1999/665 19.06.2007/728 07.02.2012/26	03.05.2006/714 05.11.1999/660 10.04.2012/37 12.03.2008/740 27.02.2019/1183	
Olumsuz değişiklikler içeren ve/veya geliştirilmesi gereken ilke kararları	19.04.1996/434 /482 /562 /922	05.11.1999/660 12.12.2013/243 20.07.2001/688	19.06.2007/731 13.01.2015/373 15.10.2015/482	07.02.2012/25 14.09.2010/773 22.07.2008/745	19.06.2007/730 07.11.2018/1110 18.10.2017/837	

A. Dönemin İhtiyaçları/Koşulları Baz Alınarak Çıkarılan Kararlar

Bazı GEEAYK kararları dönemin ihtiyaçları ve koşulları baz alınarak çıkarılmıştır. Örneğin, GEEAYK tarafından alınan 466, 894, 1022, 1062 ve 1887 sayılı kararlar mezarlıklarla ilgilidir. Bu kararlarda, mezarlıklarda bulunan mezar taşlarının sanat tarihi açısından kıymetli olduğu gerekçesiyle yerlerinden kaldırılıp, müzelere nakledilmesinin doğru olmadığı, nakledilmesi zaruri olması halinde mümkün oldukça özgün yerlerine yakın bir mezarlığa veya yeni oluşturulacak bir mezarlığa nakledilerek sergilenmelerinin yerinde olacağı kararlaştırılmış, mezar taşlarının muhafaza ve teşhirinin nasıl yapılabileceği detaylandırılmıştır. 20.12.1975 tarihli ve 8815 sayılı kararda da tarihi anıtlarla ilgili karar alma yetkisinin GEEAYK'na ait olduğu, kurul kararı olmaksızın anıtların yerinin değiştirilmesinin veya nakledilmesinin mümkün olmadığı belirtilmiştir. Günümüzde geçerli olan

07.02.2012 tarihli ve 25 sayılı ilke kararında ise risk altındaki taşınır duruma gelen mezar taşlarının müzelerle nakledilmesi, 19.6.2007 tarih ve 730 sayılı ilke kararında da tescilli mezarlıklardaki ağaç ve peyzaj düzenlemesinin kurul kararı ile yapılması kararlaştırılmıştır. 1956-1962 yılları arasında GEEAYK tarafından mezarlık ve mezar taşlarına dair alınan bu kararlar, oldukça detaylı bilgiler içermekle birlikte, mezar taşlarının ancak risk altında olmaları halinde müzelerde sergilenmesine dair güncel kararın da yerinde olduğu değerlendirilmektedir.

Tarihi yapılardaki tesisatla ilgili konuları içeren 1959-1969 yılları arasına ait 1223, 1505, 2652, 3828 ve 4135 sayılı kararlar da, dönemin ihtiyaçları doğrultusunda çıkarılmış kararlardır. Bahse konu sorunlar günümüzde de halen çözüm bulmuş değildir. 434 ve 731 sayılı 1996 ve 2007 yıllarında tesisat düzenlemesi ile ilgili geliştirilen güncel kararlar da halen tarihi bir yapıda tesisat düzenlemesinin nasıl olması gerektiği konularında netlik içermemekte, kalorifer vb. gibi yeni yapıya dair çözümler tartışılmakta, projelerin de mühendislerce hazırlanması ve uygulanması gerektiği bildirilmektedir. Oysaki koruma eğitimi almayan mühendislerin bu konuda tek başına söz sahibi olmasının sakıncalı olduğu değerlendirilmektedir. Yine dönemin şartları doğrultusunda çıkarılan 12.06.1976 tarihli ve 9146 sayılı GEEAYK kararında tarihi yapıların dış cephe adı tamir boya işleri için alakasından temin edilen fotoğrafların bilgi için kurula iletilmesinin yeterli olduğu kararlaştırılmıştır. 5.11.1999 tarihli ve 660 sayılı günümüz ilke kararında ise basit onarım uygulamasına dair kararda konu detaylandırılmıştır.

B. Günümüz İhtiyaçlarına/Konfor Koşullarına Cevap Vermeyen Kararlar

0.05.1952 tarihli ve 19 sayılı “kubbe üstlerinin finansal güçlükler ve hırsızlık nedenleriyle çimento şapla kaplama yapılmasının uygun görüldüğü” karar dönemin şartları dikkate alınarak çıkarılmış ve günümüz koruma anlayışıyla çelişen bir karar olmasının yanı sıra günümüz konfor koşulları ve ihtiyaçlarına da cevap verememektedir. 30.09.1959 tarihli 1223 sayılı karar ile türbe iç mekânında tezyinat göz önüne alınarak hiçbir şekilde elektrik tesisatının yapılamayacağı bildirmiştir. Bahse karar, günümüz koşulları için uygulanabilir değildir, söz konusu tezyinata zarar vermeden iç mekân aydınlatma sisteminin çözümü mümkündür. Benzer şekilde, dönemin koşulları baz alınarak çıkarılan 2652, 4135 ve 3828 sayılı kararlarda da tarihi cami ve mescitlerde ısıtmaya lüzum olmadığı belirtilmiştir. Ancak, söz konusu kararların da güncel konfor şartları ve ihtiyaçlarını karşılamayacağı açıktır.

C. Güncel Koruma Kaygıları ile Çelişen Kararlar

11.09.1970 tarihli ve 5505 sayılı GEEAYK kararında eski eserler üç grup olarak tasnif edilmiş, 14.01.1978 tarihli ve 10200 sayılı kararda ise üç ana grup ve dokuz alt grup olarak belirlenmiştir. 05.11.1999 tarihli ve 660 sayılı günümüz ilke kararı ile de taşınmaz kültür varlıkları, 1. Grup anıtsal yapılar ve 2. Grup çevresel değerli yapılar olarak tasniflenmiştir. Bu tür gruplandırma da yalnızca taşınmaza uygulanacak muafiyetleri ilgilendirmektedir. Benzer şekilde GEEAYK'nun kubbelerin kurşun yerine çimento şapla kaplanması uygun olacağı görüşü (10.05.1952), eski eserlerde kalorifer tesisatı döşemesinin yapılabileceğine ve zemin altı ısıtma tesisatının uygulanabileceğine dair kararları da (26.11.1961, 13.09.1969) güncel koruma kaygıları ile çelişmektedir. Yine, GEEAYK tarafından alınan 25.09.1965 tarihli ve 2894 sayılı kararda “minarelerde hoparlörlerin dışarıdan algılanmayacak şekilde ve seslerinin tabi tona göre ayarlanması halinde mahzurlu olmadığı”

vurgulanmaktadır. Günümüzde ise konuyla ilgili 19.06.2007 tarihli ve 731 sayılı ilke kararı geçerli olup, bu kararda “minarelere ve kubbe çevrelerine özellikle yapıyı tahrip eden elektronik malzemenin yerleştirilemeyeceği, ancak özgün biçim ve malzemeye uygun tesisin uygulanabileceği” ifade edilmektedir.

D. Güncel Koruma Anlayışına Temel Oluşturan Kararlar

Dönemin ihtiyaçları/koşulları baz alınarak çıkarılan kararların aksine günümüz koruma anlayışına temel oluşturan GEEAYK kararları da bulunmaktadır. Örneğin, 1981 tarihli ve A-3090 sayılı kararlar, tescilli ve tescilsiz yapıların adi onarım ilkeleri belirlenmiş, 1966 tarihli ve 3311 sayılı kararlar da yapıların uygun bir fonksiyonla kullanılmalarının önü açılmıştır. Söz konusu kararlar günümüz basit onarım ilkelerinin belirlendiği ve yeni işlev verilecek yapılarda yapılacak eklere dair ilkelerin belirtildiği 1999 tarihli ve 660 sayılı ilke kararına ve vakıf kökenli anıtsal yapıların vakfiye şartlarına uygun bir fonksiyonla kullanılmalarını öneren 19.06.2007 tarih ve 731 sayılı ilke kararına temel oluşturmaktadır. Benzer şekilde, 1972 tarihli ve 6555 sayılı ilke kararı yıkılan, yıktırılan eski eserlerin bulunduğu parselin de eski eser parseli olduğu ve bu alanlarda ancak aynı gabari ve hacimde ikinci grup yapıların inşa edilebileceğine dair olup, 660 sayılı ilke kararının yeniden yapma bahsinde de bir yapının rekonstrüksiyonunun yapılmasının istenmesi halinde “aynı parselinde ve aynı oturum alanında, aynı kitle, gabari, malzeme ve yapım tekniğinin kullanılmasının uygun olacağı” belirtilmektedir. Yine, GEEAYK’nun 12.11.1977 tarihli ve 10170 sayılı kararında tescilli bir yapının ve onun ayrılmaz bir parçası olan parselinin eski eserler mevzuatına tabii olduğu ve bu alanlarda kurul kararının uygulanması gerektiği bildirilmektedir. 05.11.1999 tarihli ve 664 sayılı günümüz ilke kararında da “koruma alanı belirlenmemiş sit alanı dışındaki tescilli parsellerde,” yapılacak uygulama detaylı olarak açıklanmıştır. 11.10.1968 tarihli ve 4168 sayılı GEEAYK kararında da camilerde yer alan teberrukat eşyalarının yenileme vb. nedenlerle kaçırılmasının önüne geçilmesi vurgulanmıştır. Bu kapsamda, 2863 sayılı kanunun 32. Maddesi ile “yurt içinde korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarının yurt dışına çıkarılması yasağı” getirilmiş, aykırı hareket edilmesi halinde 67-68 ve 70. maddeler ile cezai müeyyideler belirlenmiştir.

Güncel koruma anlayışına temel oluşturan bir başka GEEAYK kararı 13.07.1973 tarihli ve 7266 sayılı, tarihi yapılardaki mimari yapı unsurlarının bu yapılar yıkılmadan önce tespit edilerek müzelerde muhafaza edilmeleri ve/veya sergilenmelerine dair karardır. 07.02.2012 tarihli ve 25 sayılı güncel karar ile de bunlardan “risk altındakilerin fotoğraflanması, raporlanması ve yerlerinin işaretlenmesi, ardından müzelere taşınması,” kararlaştırılarak, konu kapsamlı olarak ele alınmıştır. 13.09.1974 tarihli ve 7955 sayılı GEEAYK kararı ile tespit bürolarının kurulması ve sonrasında tescilli sivil mimarlık örneklerinin önem sıralarına göre rölövelerinin ve fotoğraflarının temin edilerek arşivlenmesi kararlaştırılmıştır. 11.06.2005 tarihli Yönetmelikle “Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları ile Eğitim Birimleri” kurulmuş, 25.01.2017 tarihli ve 681 sayılı ilke kararında da “Kentsel Sit Alanlarında Uygulama ve Denetleme” işinin bahse konu yönetmelik kapsamındaki bürolarca yapılacağı belirtilmiştir. GEEAYK’nun 18.10.1975 tarihli ve 8666 sayılı kararında taşınmaz eserlerin her türlü resim, vergi ve harçtan ayrıcalıklı tutulmaları gerektiği kararlaştırılmış, 2863 sayılı kanunun İstisnalar ve muafiyetler başlığı altındaki 21. maddesinde gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Benzer şekilde, 10.01.1975 tarihli ve 8204 sayılı GEEAYK kararı, 05.11.1999 tarihli ve 666 sayılı güncel ilke kararına temel oluşturur niteliktedir. 8204 sayılı kararda korunması gerekli anıt ağaçlar, koru/ koruluklar, doğa güzellikleri ve gariplikler ve anıt ağaçlarla

ilgili doğal kriterler belirlenmiş, 666 sayılı ilke kararı ile de “anıt ağaçların tanımı ve korunması” ilkeleri düzenlenmiştir. 10.03.1979 tarih ve 11097 sayılı GEEAYK kararı ile 1. Grup anıtsal yapılarda yapılan büyük onarımları belirtmek amacı ile onarım kitabesi konulması kararlaştırılmış, 13.02.1976 tarihli ve 8891 sayılı kararı ile de kentsel sit kavramının detaylı tanımı yapılmıştır. 09.06.2007 tarihli ve 731 sayılı güncel kararda da anıtlara restorasyon sonrası bir onarım kitabesinin yerleştirilmesi hükmüne bağlanmış, kentsel sitler, koruma ve kullanma koşulları detaylı olarak aktarılmıştır.

GEEAYK’nun 05.11.1966 tarihli ve 3025 sayılı kararı da günümüz ilke kararlarına temel oluşturur niteliktedir. Bahse konu karar, açık son cemaat mekânlarının hiçbir şekilde kapatılmayacağını 50 yıl kadar önce vurgulaması açısından önemlidir. Günümüzde geçerli olan 19.06.2007 tarihli ve 731 sayılı kararda da aynı durum vurgulanmış, 15.10.2015 tarihli ve 482 sayılı kararda ise bazı bölgelerde zorunluluk gereği son cemaat mahallerinin kapatılabileceği belirtilmiş, böylece özgün mimarinin değiştirilmesinin önü açılmıştır. Neyse ki, Yüksek Kurulun 24.01.2018 tarihli ve 874 sayılı kararı ile söz konusu uygulamaların önünü açan bu ifade iptal edilmiştir.

E. Güncel Koruma Anlayışının Örnek Alabileceği Kararlar

GEEAYK tarafından alınan kararlar arasında güncel koruma anlayışının ve ilke kararlarının örnek alacağı kararlar da mevcuttur. Örneğin, GEEAYK tarafından alınan 899, 889 ve 466 sayılı kararlar, tarihi bir eserin maili inhidam halde olması halinde dahi kati süratle yıkılmayarak, ilgili kurumlarca tedbirlerinin alınması kaydıyla korunması gerektiğine dairdir. Günümüzde halen geçerli olan 5.11.1999 tarihli ve 660 sayılı ilke kararında ise maili inhidam durumundaki korunması gerekli bir kültür varlığının yıkılmadan korunması esas olmakla birlikte, öncelikle boşaltılması, gerekli tedbirlerin alınması ve yıkım kararının ancak koruma kurullarınca alınabileceği belirtilmiş, böylece, yıkım izni koruma kurullarının inisiyatifine bırakılmıştır. Yine, 18.10.2017 tarihli ve 818 sayılı kararlar yürütmesi durdurulan 13.10.2016 tarihli ve 639 sayılı ilke kararında “hasarlı, tehlikeli, yıkılmış veya yıkılmak üzere olan tescilli taşınmaz kültür varlıklarının Koruma Kurullarının kararı alınmaksızın ilgili idarelerince yıkılabileceği” kararlaştırılmıştı. 18.10.2017 tarihli ve 837 sayılı ilke kararında ise “Koruma Bölge Kurulunca değerlendirilerek Kurulun uygun görüşü sonrasında ilgili idaresince kaldırılabilceği” ibaresi eklenmiştir.

Yukarıda beş farklı başlık altında gruplandırılarak incelenen İki farklı bağlamda ve tarihte oluşan yasal düzenlemelerde belirtilen kararların; bakım, basit onarım, esaslı onarım, yeniden işlevlendirme ve sunum başlıkları altında temel kavram ve koruma yaklaşımları açısından karşılaştırmalı bir analizi de yapılarak 1951-1983 yılları arası ve 1983 yılından günümüze kadar belirli dönemlerde koruma anlayışının nasıl olduğu ve değiştiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bakım, Basit Onarım

Bu kapsamdaki 1951-1983 yılları arası başlıca GEEAYK kararları; 10.05.1952/19- alçak yükseklikteki ve kurşun hırsızlığına müsait kubbelerde kurşun yerine çimento şapla tecrit yapılmasının uygunluğu, 12.01.1974/7641- yeni restore edilen İstanbul, Fatih’teki, Mermer Kule’nin önüne toprak dökülmesi ve önünde çöp yakılmasının durdurulması, aksi halde cezai işlem uygulanması, 10.05.1974/7801- mesire alanı, kuru yeri gibi tabii sit alanlarında reklam panolarının kaldırılması ve bu yerlerin temiz tutulması, 15.06.1974/7882-İstanbul Karasurları hendeklerinin

toprak, moloz vb. dökülerek doldurulmaması, temiz tutularak bostan vb. fonksiyon verilerek küçük köklü bitkiler ile yeşil bir şerit sağlanması gerektiği, 14.12.1974 / 8193-13.02.1976/8911-11.09.1976/9363- eski eserler üzerine yapıştırılan afiş ve reklam ile yazılan yazıların eski esere zarar vermeden temizlenmesi, 12.06.1976/9146- adi ve aynen tamirlerde onarım öncesi ve sonrası fotoğrafların kurula gönderilmesinin yeterli olduğu, ayrıca rölöveye gerek olmadığı, 25.07.1981/A.3090- 11.07.1981/13320- adi onarımlarda cephe elemanları, plan, renk, malzeme vb. kısımlarda değişiklik yapılmaksızın, görünümleri değiştirilmeden, özgünlükleri kaybolmadan uygulama yapılabileceği, yapıların çürüyen, bozulan, eskiyen ahşap ve üst yapı elemanlarının, iç-dış sıva, kaplamaların, derz, badana, oluk, dere, kiremit aktarılması uygulamalarının aynı plan, renk, malzeme ile özgününe uygun biçimde ruhsat alınmak kaydı ile değiştirilebileceği ve 11.12.1981/13323- II. grup uygulamaların ilgili kurum yetkililerince kontrol edilmesi ve iskân izninin uygun olduğuna dair belge alınması zorunluluğu kararlarını içermektedir.

1983 yılı sonrası KTVKYK tarafından bakım ve basit onarım kapsamında alınan başlıca kararlar ise; 05.11.1999/660- bakım kapsamında, kültür varlığının mevcudiyetinin sürdürülmesinin hedeflenmesi, form, teknik, malzeme, yapım sistemine müdahale edilmemesi gerektiği, çatı aktarımı, oluk onarımı, boya ve badana yapılması vb. uygulamaları içermesi, izin ve denetimin ilgili kurumlarca yerine getirilmesi, bakım öncesi ve sonrasında hazırlanacak raporların ilgili mercilere iletilmesi gerektiği, 5.11.1999/660 - 06.01.2011/775- basit onarım kapsamında yapıların form, teknik, malzeme, yapım sistemine müdahale olabileceği, ahşap, taş, metal vb. bozulan, eksilen bölümlerde, sıva ve kaplamalarda orijinaline sadık kalınarak ve aynı malzeme ve renk ile değiştirilebileceği, bu uygulamaların ilgili Koruma Kurulu izni ve ilgili kurum denetiminde yapılabileceği, onarım sonrası raporların ilgili mercilere iletilmesi gerektiği, 5.11.1999 /665- kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarında görüntü kirliliğine sebep olan her türlü tabela ve uygunsuz çevre donanımlarının kaldırılması, 03.05.2006/716- kültür varlığı niteliğindeki köprülerin tahrip edilmemesi, büyütülmemesi, tesisat elemanlarının geçirilmemesi gerektiği ve 25.01.2017/681- kentsel sitelerdeki 1. derece tescilli yapılarda KUDEB denetiminde tadilat ve tamiratların yapılabileceğine dairdir.

Bakım ve basit onarım yaklaşımları bakımından iki dönem kıyaslandığında; basit onarım içeriğinin her iki dönemde de neredeyse aynı kaldığı, ancak 1983 sonrası denetim mercisine eski döneme ek olarak KUDEB'lerin eklendiği, köprülere dair bakım ve basit onarımların ayrıca zikredildiği, çimento şap vb. uygunsuz önerilerin 1983 sonrası söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır.

Esaslı Onarım

GEEAYK'nın esaslı onarım konusunda aldığı başlıca kararlar tamir, bütünleme, yeni ek, yeniden yapım, yerinde dondurma, temizleme/muhdes eklerin kaldırılması ve taşıma konularını içermektedir. Temizlik ve yerinde dondurmaya dair başlıca kararlar; 06.01.1956/607- İstanbul surları özelindeki bu kararda öncelikle tamir veya restorasyonun, imkan olmadığı durumda dondurulma yönteminin uygun olduğu, surların etrafındaki iskan ünitelerinin temizlenmesi, 19.04.1974/7755- 08.11.1975/8255- Kayseri, tarihi kapalı çarşıda uygunsuz ve onaysız yapılan tadilatların düzeltilerek, eserin özgün haline getirilmesi ve çarşı beden duvarına bitişik olarak yapılan yeni dükkanların kaldırılması, eski eserlerin civarındaki koruma sahalarının ve eski esere göre mesafelerinin kurul tarafından belirlenmesi, 11.01.1975/8237- maili inhidam duruma gelen eserlerin

statik rapor ile belgelenmesi halinde sadece tehlikeli kısımlarının yıktırılabilmesi, 10.06.1977/9868-10.06.1977/9872; Yıkımı istenen eski yapıya yıkım izni verilmeden önce mimari değerli unsurlarının saptanması halinde bunların raporlanarak Kurula iletilmesi ve yıkım izninin kurul kararına tabi olduğuna dairdir. Bütünlemeyle ilgili 12.06.1971/5836- özellikle Ortaçağ yapılarındaki kabartma heykel niteliğindeki floral dekorasyonların restorasyon çalışmalarında mümkün olduğu kadar korunması, taklit edilmemesi, ancak geometrik karakterli ve muntazam olanların genel çizgileriyle yenilenebileceği kararı, günümüzde de halen restorasyon uygulamalarında geçerliliğini korumaktadır. Tarihi yapıya yeni ek kapsamında, 15.09.1973/7406; Ankara il merkezinde bulunan İç İşleri, Bayındırlık ve Ticaret Bakanlıklarına yapılacak ilavelerle ilgili olarak orta kısımlarda yeni inşaat yapılamayacağı, İçişleri Bakanlığı binasında ise her iki tarafta mevcut irtifayı aşmamak ve çevre yapıların mimari karakterini bozmamak kaydı ile yeni ilaveler yapılabileceği, 06.10.1957/825-09.07.1976/9260- cami avlularında meşruta, dükkân, kulübe vb. binalarının yapılamayacağı, 23.12.1962/1800- tarihi yapıların tonoz, kubbe ve damlarının üstüne inşaat yapılamayacağı, 06.11.1966/3025- son cemaat mekânlarının camekanla kapatılmasının uygun olmadığı, 13.02.1976/8905, prensip olarak binalara çatı katı yapılmasının uygun bulunmadığı kararları mevcuttur. Yeniden yapım konusunda, 15.07.1972/6555- korunması gerekli sivil mimarlık örneklerinin kazaen veya kasten ortadan kalkması halinde, eski eser parselinde rölöve, fotoğraf, temel kalıntıları vb. istifade edilerek yeniden inşasına müsaade edilebileceği, hiçbir belge temin edilemediği durumlarda ise yok olan eski eserin bina sahası ve irtifası içinde yeni inşaaata müsaade edilebileceği, 13.03.1976/8976- rölöve, fotoğraf gibi yeterli belgeleri mevcut olan, yok olmuş olan Hasip Paşa Yalısı'nın bu belgelerden yararlanılarak restitüsyon projelerinin hazırlanması ve buna göre yeniden inşasının çağdaş restorasyon prensiplerine uygun olduğu, 25.03.1978/A-1012; Kullanılan veya kullanılması ve yeni gereksinimleri karşılayacak şekilde düzeltilmesi, tamiri, tadil, mümkün olan yapıların yıkılması ve yerine yenisinin yapılması talebinde bulunulmaması, 10.03.1979/11100- korunması gerekli eski eser camilerde son cemaat yeri ve minaresi olmayanlara bunların ilavesi konusunda uygulama yapan kurum ve bu konuda eğitim veren üniversitelerden görüş alınması gerektiği kararları mevcuttur. Taşıma konusunda ise 20.12.1975/8815- başta Atatürk Anıtları olmak üzere yurdun çeşitli yerlerindeki anıtlar hakkında taşıma, yer değiştirme, başka yere yollanma vb. karar yetkisinin GEEAYK'da olduğu kararı mevcuttur.

KTVKYK tarafından 1983 sonrasında esaslı onarıma (restorasyon) dair başlıca kararlar ise; 5.11.1999/660- yapıların form, teknik, malzeme, yapım sistemine müdahale gerektiren, ancak onaylı projeler doğrultusunda müdahale yapılmasına imkân tanıyan uygulamalar olduğu, esaslı onarım, sağlamlaştırma, temizleme, bütünleme, yenileme, yeniden yapma ve taşıma olmak üzere altı başlık altında değerlendirilmektedir. Rekonstrüksiyon olarak da ifade edilen yeniden yapımın, çeşitli nedenlerle yok olmuş kültür varlıklarının, mevcut dokumanlar, izler, kalıntılar ışığında gerek görülmesi halinde aynı parselde ve oturma alanında özgün cephe, form, gabari, teknik ve malzeme dikkate alınarak hazırlanan restitüsyon projesi doğrultusunda uygulanması, bu süreçte eski parselde her türlü yapım ve kullanım faaliyetinin durdurulması gerektiği belirtilmektedir. 21.02.2018 tarih ve 922 sayılı kararda ise çeşitli nedenlerle yok olan cami, mescit ve türbelerin rekonstrüksiyonlarının kendi parsellerindeki oturma alanlarında yapılması, ilgili alanların işgal edilmiş olması halinde kendi parselinde farklı bir alanda ya da yakın çevrede onaylı restitüsyon projesine göre yeniden yapılabileceği ifade edilmektedir. Yeniden yapım konusunda, kültür varlıklarının çeşitli nedenlerle yok olması halinde ilgililere yasal cezai işlem başlatılması ve gerektiğinde rekonstrüksiyonlarının

yapılması, 17.12.2003/701-03.05.2006/715-özel çevre koruma bölgelerindeki 1., 2., 3. derece arkeolojik sit alanlarında yapılması zorunlu wc, gölgelik vb. hizmet alanlarının temelsiz, geri sökülebilir ve belli büyüklükleri aşmayacak nitelikte proje izniyle yapılabileceği, 15.04.2005 /702-kentsel arkeolojik sit alanlarında planlama aşamasında öneri yapıların gabari, teknik ve malzeme bakımından özgün dokuyla uyumlu olması, yeniden yapımlarda eski belge ve dokümanlar ve restitüsyon projesinin esas olması kararları da mevcuttur. Temizlik, muhdes eklerin kaldırılması ve yıkım konusunda, K5.11.1999/660- kültür varlıklarının maili inhidam durumunda olması halinde Valilik ve Belediye tarafından gerekli güvenlik önlemleri alınarak, boşaltılması, yıkım kararının ilgili kurul tarafından verilmesi, 5.11.1999/662; henüz tecili yapılmamış, döneminin mimari özelliklerini yansıtan ve Erken Cumhuriyet dönemi yapılarının ilgili kurul izni olmadan yıktırılmayacağı, gerekli önlemlerin alınması tescile layık olmayan içindeki değerli mimari unsurların müzelerce korunması, 18.10.2017/837- doğal afet alanlarında ciddi hasar gören yapıların lazer tarama, fotoğraf, rapor ve projelerin in hazırlanıp kurulca değerlendirilmesinin ardından ilgili idaresince kaldırılabilceğine dair kararlar bulunmaktadır. Tarihi yapıya yeni ek konusunda, yapıların önem taşıyan geçmiş dönem eklerinin korunması gerektiği, 19.06.2007/731- tarihi mescit ve camilerde yapıya bitişik olarak ya da harimlerinde ek yapı yapılamayacağı kararları mevcuttur. Bütünlemeye dair 07.02.2012/26- Kültür varlıklarının bütünlenmesinde öncelikle varsa kendi orijinal parçalarıyla, aksi halde kendi özgün malzemesiyle uyumlu olarak fakat günümüz damgasını taşıyacak şekilde bütünlenmesi ifadesi yer almaktadır. Taşımayla ilgili, 07.02.2012/25- özgün konumlarında koparılmış ve taşınır hale getirilmiş mimari elemanlar ile mesafe, mil taşları vb. öğelerin müzelerce naklinin gerekliliği, 10.04.2012/36; Baraj altında kalacak kültür varlıklarının taşınması veya su altında bırakılmasının önerilerinin oluşturulacak bir komisyon tarafından hazırlanan raporun kurula iletilmesi gerektiği kararları mevcuttur. Tarihi köprülerin onarımlarıyla ilgili de 03.05.2006/716- 25.07.2019/1269- karayolları üzerindeki işlevini yitirmiş, terk edilmiş tarihi köprülerin tadilat, tamirat ve esaslı onarımlarında karakter belirleyici özgün mimari özelliklerini bozmadan projelendirilip onaylı projelerine göre Karayolları Genel Müdürlüğüne onarılması kararları bulunmaktadır.

Esaslı onarıma dair her iki dönem kararları kıyaslandığında; 1983 sonrası kararların özellikle bütünleme ve taşıma yaklaşımları açısından daha da detaylandırıldığı, ancak genel anlamda prensip olarak GEEAYK kararlarının temel alındığı gözlenmiştir. Yine, sualtında kalacak kültür varlıklarının durumuna dair yenilikçi kararlar da söz konusu olmuştur.

Yeniden İşlevlendirme

GEEAYK tarafından alınan yeniden işlevlendirmeye dair başlıca kararlar; 10.08.1953/155- bir eserin tamir ve restore edilirken hangi hizmete tahsis edileceğinin ve ne tür değişikliklere maruz kalacağına belirlenmesi ve hazırlanacak bir proje ile yetkili mercilerden onay alınması gerektiği, 06.11.1966/3311- özgün işlevinde kullanılamayacak olan tekke ve dergâhların en uygun bir fonksiyonla kullanılarak muhafaza edilmeleri gerektiği, 13.09.1970/5550- şahıs mülkiyetindeki 1. sınıf yapıların istimlakinin yapılarak uygun bir fonksiyon verilerek kullanılması ve 09.02.1974/7707- bütün eski çeşme ve sebillerin gerektiğinde en iyi biçimde değerlendirilebilmeleri için Belediyelerin mülkiyetine alınarak onarımlarına dairdir. K'TV'K'YK'nun 05.11.1999 tarihli ve 660 sayılı kararında ise kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmesi söz konusu olduğunda, tarihi yapıya yeni ek yapılması gerektiğinde eklerin, mevcut yapıyla nitelik açısından bütünleşmesi ve kurul izninin alınması gerektiği ifade edilmektedir. Yine, 19.06.2007 tarih ve 731 sayılı ilke kararında, anıtsal

yapıların vakıf kökenli olması halinde vakfiyesinde belirtilen veya en yakın bir fonksiyonla işlevlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Her iki dönemde de yapılara uygun bir fonksiyon verilmesi önemsenmiş, 1983 sonrası yeni işlevin gerekli kılacağı eklerin niteliğine değinilmiş ve vakıf kökenli yapılarda vakfiye şartlarına bağlılık esas alınmıştır.

Sunum

Bahse konu alanda GEEAYK tarafından alınan başlıca kararlar, 16.11.1958/894 - mezar taşları ile yıkılan, harap haldeki yapıların kitabe, mimari parça, arma vb. değerleri aksamalarının mümkün oldukça yerlerinde muhafazası ve sunumu, aksi halde itina ile sökülerek Vakıflar ve Müzelerce saklanması gerektiği, 10.01.1959/1662- imar ve yol inşası nedeniyle yerlerinden alınarak depolara kaldırılan mezar taşlarının kaldırıldıkları yer zikredilmek kaydıyla bir mezarlık tesiri verilmeden teşhir edilmeleri gerektiği, 28.09.1962/1887- mezar taşlarının teşhirinde çimento kaidelerin uygun olmadığı, ayak ve baş taşların kible yönünde yerleştirilmesi, mezar tanzimlerinde çiçek ve yeşilliklere yer verilmesi, 10.03.1979/11097- anıt niteliğindeki eski eserlere konacak onarım kitabelerin zorunluluğu ve bir standardının olmasına dairdir.

KTVKYK'nun kültür varlıklarının sunumu konusunda aldığı başlıca kararlar ise, 10.04.2012/37-18.09.2014 /340- yerleşim yerlerindeki arkeolojik sitlerde tespit edilen kültür varlıkları belli bir mimari bütünlükteyse gerekli koruma önlemleri alınarak kamuya açık düzenlemeler amaçlanarak yerinde teşhir edilmesi gerektiği, 5.11.1999/658- I. Derece Arkeolojik Sit Alanlarında ziyaretçi güzergâhı ve zorunlu ihtiyaç alanları (wc, bekçi kulübesi vb.) yapılabileceği, 03.05.2006/714-22.07.2008/745- 1. ve 2. derece arkeolojik sit alanlarında kazı heyetinin raporu ve kurulun izni ile kapalı ve açık sergi alanları ve ziyaretçiler için giriş ve satış ünitesi yapılabileceği, ören yerlerinde de kazıların sürdürülebilmesi ve çıkan bulguların korunması/sergilenmesi için kazı evi, meydan tanzimi, güvenlik, kafe, gişe, sergi alanı vb. yapılabileceği ve 19.06.2007/731- yapılara onarım kitabesi konulması ve bu kitabenin projesinin de ilgili koruma kurulunca onaylanması gerektiğine dairdir.

Her iki dönemde de sunum kapsamında, yapıların mimari öğelerinin yerlerinde korunması ve sergilenmesi esas olmuş, ancak belli durumlarda müzelerce taşınması önerilmiştir. Onarım kitabesi konusunda GEEAYK belli bir standardın olması gerektiğini önermiş, KTVKYK ise ilgili kurul tarafından projesinde belirlenmesini belirtmiştir.

SONUÇ (CONCLUSION)

Ülkemizde koruma alanında temel prensip kararları alacak ve genel kriterleri belirleyecek bir kurul ile koruma yasalarının oluşturulması çabaları batılılaşmayla birlikte görülmektedir. Böylece Osmanlı'nın son dönemlerinde koruma alanında önemli ölçekte kurumsallaşma ve yasallaşma hareketleri ortaya çıkmıştır.

1951 tarihinde 5805 sayılı yasa ile kurulan GEEAYK, o dönemin şartlarında, başlangıçta çoğunlukla tek yapı ölçeğinde olsa da daha sonra korumacılık alanında genel ilkeler ve sit bağlamında önemli kararlar almış ve uygulanmasını sağlamıştır. 1983 yılında 2863 sayılı yasa ile birlikte yetkilerini, yeni kurulan KTVKYK'na bırakmış, ayrıca ülke genelinde koruma bölge kurulları kurulmuştur.

GEEAYK'nun görevlerinin bu iki kurula dağıtılmasıyla birlikte, bu dağılım sonucu Yüksek Kurul, görev ve yetkilerinin çoğunu bölge kurullarına devrederek koruma alanında temel ilke kararlarını belirlemek dışında daha çok danışmanlık görevi üstlenir olmuştur. GEEAYK ilke kararları ile birlikte çoğunlukla tek yapı ve sit ölçeğinde tescil ve uygulamaya yönelik kararlar almıştır. Günümüzde halen mevcut olan KTVKYK ise ürettiği ilke kararları ile Koruma Kurullarının çözümleyemediği konularda kararlar almakta ve Bölge Kurullarına yardımcı olmaktadır. GEEAYK ve KTVKYK'na ait ilke kararları incelendiğinde, 1983 yılından önce alınan kararların, kurulun daha bağımsız olması nedeniyle koruma öncelikli olduğu anlaşılmaktadır. 1983 yılından sonra kanunun değişmesi ile birlikte pek çok ilke kararı yeniden yazılmış ve eski kararların bir kısmı dikkate alınmamış, bir kısmı ise günün koşullarına göre değiştirilmiştir. Bu araştırmada, 1951-1983 yılları arasında GEEAYK tarafından kabul edilen farklı konulardaki kısıtlı sayıda karar örneği incelenmiştir. Yapılan karar analizleri ve günümüzde geçerli olan ilke kararları ile karşılaştırılmaları neticesinde, GEEAYK tarafından alınan bahse konu kararların bir bölümünün günümüz konfor koşulları ve ihtiyaçlarına cevap vermeyip güncel koruma kaygısıyla çelişse de döneminin ihtiyaç ve koşullarını yansıttığı gözlenmiştir. GEEAYK kararları arasında günümüz koruma anlayışına ve kararlarına temel oluşturan ve güncel koruma anlayışının örnek alabileceği kararlar da azımsanamayacak sayıdadır. Hatta yetmiş yıl öncesine ait olsa da o dönem kararlarından alınacak dersler hala mevcuttur. Bakım, basit ve esaslı onarım, yeniden işlevlendirme ve sunum başlıklarını içeren temel koruma kavramları ve yaklaşımları bağlamında kıyaslandığında da GEEAYK kararlarının, büyük oranda günümüz ilke kararlarına temel oluşturduğu anlaşılmaktadır.

REFERANSLAR (REFERENCES)

- 21.06.1933 Tarihli ve 2290 Sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2433.pdf>. Erişim Tarihi: 17.12.2019.
- 16.07.1956 Tarihli 6785 Sayılı İmar Kanunu. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9359.pdf>. Erişim Tarihi: 06.10.2019.
- 28.11.1960 Tarihli ve 7463 Sayılı Hususi Şahıslara Ait Eski Eserlerle Tarihî Abidelerin İstimlâki Hakkında Kanun. Erişim Adresi: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/anuntbmmc042/kanuntbmmc042/kanuntbmmc04207463.pdf. Erişim Tarihi: 06.10.2019.
- 11.07.1972 Tarihli ve 1605 Sayılı 6785 sayılı İmar Kanunu'nda Bazı Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun. Erişim Adresi: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc055/kanuntbmmc055/kanuntbmmc05501605.pdf. Erişim Tarihi: 06.10.2019.
- 06.05.1973 Tarihli ve 1710 Sayılı Eski Eserler Kânunu. Erişim Adresi: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc056/kanuntbmmc056/kanuntbmmc05601710.pdf. Erişim Tarihi: 07.09.2019.
- 1973 Tarihli ve 1741 Sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair 2 Temmuz 1951 Tarihli ve 5805 Sayılı Kanun'da Bazı Değişiklikler Yapılması

- Hakkında Kanun. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14580.pdf>. Erişim Tarihi: 18.12.2019.
- 24.02.1984 Tarihli ve 2981 Sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanunu'nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2981.pdf>. Erişim Tarihi: 04.11.2019.
- 24.06.1987 Tarihli ve 3386 Sayılı 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19497.pdf>. Erişim Tarihi: 01.10.2019.
- 05.11.1999 Tarihli ve 660 Sayılı Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımlarına Dair İlke Kararı. Erişim Adresi: <https://teftis.ktb.gov.tr/yazdir?2D16C843FCDF5E5C793DACB47EC0AA16>. Erişim Tarihi: 08.09.2019.
- 05.11.1999 Tarihli ve 664 No'lu İlke Kararı, Sit Alanları Dışındaki Üzerinde Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı Bulunan Parsellerin Koruma Alanı. Erişim Adresi: <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14334/664-nolu-ilke-karari-sit-alanlari-disindaki-uzerinde-ko-.html>. Erişim Tarihi: 12.01.2019.
- 05.11.1999 Tarihli ve 666 No'lu İlke Kararı, Korunması Gerekli Tabiat ve Varlıklarından Anıt Ağaçların Tanımı ve Korunması. Erişim Adresi: <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14336/666-nolu-ilke-karari-korunmasi-gerekli-tabiat-ve-varlik-.html>. Erişim Tarihi: 07.10.2019.
- 11.06.2005 Tarihli Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları ile Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050611-7.htm>. Erişim Tarihi: 21.09.2019.
- 19.06.2007 Tarihli ve 731 Sayılı ilke kararı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun Vakıflar Genel Müdürlüğü İdare ve Denetiminde Olan Cami, Mescit, Türbe vb. Kültür Varlıklarının Müdahale Biçimleri Uygulama ve Denetimi ile İlgili İlke Kararı, Erişim Adresi: <https://teftis.ktb.gov.tr/yazdir?5154D6DF9E78A5C12845BFEBD10BF51E>. Erişim Tarihi: 23.08.2019.
- 17.08.2011 Tarihli ve 648 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK). Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110817-1-1.htm>. Erişim Tarihi: 04.11.2019.
- 19.04.2012 Tarihli ve 28269 Sayılı Resmî Gazetede Yayımlanan Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları Yönetmeliği. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110817-1-1.html>. Erişim Tarihi: 17.12.2019.

25.01.2017 Tarihli ve 681 Sayılı Kentsel Sitler, Koruma ve Kullanma Koşullarına Dair İlke Kararı.
Erişim Adresi: <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-174602/681-nolu-ilke-karari-kentsel-sitler-koruma-ve-kullanma-.html>. Erişim Tarihi: 21.09.2019.

Akozan, F. (1977). *Türkiye’de Tarihi Anıtları Koruma Teşkilatı ve Kanunlar*. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları, İstanbul.

Alanyurt, U. (2009). Türkiye’de Koruma ve Onarım Üzerine Analiz. *MASROP E-Dergi*, 4, 29-55

Alsaç, Ü. (1984). Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu Üzerine. *Mimarlık*, 84 (3-4), 8-11.

Asar-ı Atika (Eski Eserler) Nizamnamesi, (1966). Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

Can, A. (2011). *Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma Koşulları ve Kadıköy- Rasimpaşa Mahallesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Çal, H. (1990). *Türkiye’nin Cumhuriyet Dönemi Eski Eser Politikası*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Durukan, İ. (2004). *Türkiye’de Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Sonrası Kültür Mirası Korumasının Gelişimi ve Uygulama Sorunları*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun,
Kanun No: 5805, Kabul tarihi: 2/7/1951. Erişim Adresi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7853.pdf>. Erişim Tarihi: 06.10.2019.

GEEAYK, Ankara Son Kurul Müdürü Gökçe Günel Arşivi (Kültür Varlıkları, Müzeler Genel Müdürlüğü Arşivinden) Ankara, 2019.

Karaduman, H. (2004). *Belgelerle İlk Türk Asar-ı Atika Nizamnamesi*. Belgeler, 25(29), ss.73-92.

Kejanlı, T., Akın, C. T., Yılmaz, A. (2007). Türkiye’de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(19), 179-196.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun No. 5226, Kabul Tarihi: 14.7.2004. Erişim Adresi:
<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5226.html>. Erişim Tarihi: 11.02.2019.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Kanun Numarası: 2863, Kabul Tarihi: 21.7.1983.
Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf>. Erişim Tarihi: 12.01.2019.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları. Erişim Adresi:
<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44305/kultur-ve-tabiat-varliklarini-koruma-yuksekkurulu-ilke-.html>. Erişim tarihi: 13.03.2019.

Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 07.02.2012 Tarihli ve 25 Sayılı Kararı, Erişim Adresi: <https://teftis.ktb.gov.tr/yazdir?FBF24EB14EAEA8C38E0F67247E7BD7FE>. Erişim Tarihi: 08.09.2019.

Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 24/01/2018 Tarihli ve 874 Sayılı Kararı. Erişim Adresi: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-204445/kultur-varliklarini-koruma-yuksekkurulunun-24012018-ta-.html>. Erişim Tarihi: 12.10.2019.

Madran, E. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Klasik Çağlarında Onarım Alanının Örgütlenmesi*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.

Madran, E. (2002). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler: 1800-1950*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.

Madran, E. (1997). Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi-II. *ODTÜ MFD*, 17, (1-2), 75-97.

Madran, E. (1996). Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi-1. *ODTU MFD*, 16, (1-2), 59-97.

Özyiğit, Ö. (1992). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası Üzerine. *Ege Mimarlık*, 1992 (3-4), 22-27.

Sarıkaya-Levent, Y. (2009). Tarihi Çevre Koruma Mevzuatına Genel Bir Bakış, *Dosya 14.1: Tarihi Çevrede Koruma: Yaklaşımlar, Uygulamalar-1*, Haziran 2009, 62-68.

Şahin-Güçhan, N., Kurul, E. 2009. A History of the Development of Conservation Measures in Turkey: From the Mid 19th Century Until 2004. *METU JFA*, 26, (2), 29-44.

Türkiye Cumhuriyeti, Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı İlke Kararları. Erişim Adresi: <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14322/ilke-kararlari.html>. Erişim Tarihi: 06.10.2019.

YAZARLARIN BİYOGRAFİSİ (BIOGRAPHY OF THE AUTHORS)

Gülşen Dişli, Doç. Dr.,

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünden mezun olmuştur. Aynı üniversitede, Yapı Bilgisi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisansını tamamlamıştır. Restorasyon alanında ise Yüksek Lisansını Minnesota Üniversitesi'nde, Doktorasını Gazi Üniversitesi'nde yapmıştır. On üç yıl boyunca Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde farklı birimlerde mimar olarak görev yapmış, 2018 yılından itibaren de Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Aynı Üniversitede, Restorasyon Ana Bilim Dalı başkanıdır.

Gökçe Günel, Uzman Sanat Tarihçisi,

1952 yılında Oltu'da doğdu. Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümünü bitirdi. Kültür Bakanlığı'nda müze asistanı olarak göreve başladı. Yurdun çeşitli yerlerinde (Ankara, Bartın, Kastamonu, Mardin, Samsun, Giresun, Trabzon, Safranbolu vb.) kültür varlıklarının tespit ve envanter çalışmalarında bulundu. Anıtlar Yüksek Kurulu ve Ankara Koruma Kurulu'nda müdür olarak görev yaptı. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde yurtdışındaki Osmanlı kültür varlıklarının tespiti çalışmalarını yürüttü. Kültür varlıklarının korunması konusunda çeşitli yayınları bulunmaktadır.